

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Petruška Krek

**KRIZNO UPRAVLJANJE IN VODENJE -
PRIMER POTRESA V PAKISTANU**

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Petruška Krek

Mentor: redni profesor dr. Marjan Malešič

**KRIZNO UPRAVLJANJE IN VODENJE -
PRIMER POTRESA V PAKISTANU**

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

KRIZNO UPRAVLJANJE IN VODENJE – PRIEMER POTRESA V PAKISTANU

Diplomsko delo je celota, ki v prvem delu predstavlja teoretično podlago za proučevanje krize in kriznega upravljanja in vodenja. Temu v naslednjem poglavju sledi opis vzrokov in posledic potresa v Pakistanu jeseni leta 2005 ter opredelitev te naravne nesreče kot krize. Osrednji del je naloga predstavlja analizo sistema kriznega upravljanja in vodenja v Pakistanu in njegovo delovanje v obravnavani krizi, kjer so pod drobnogled postavljene predvsem sprejete odločitve, ki so jih oblikovali akterji kriznega odločanja. Analizirana sta tudi krizno načrtovanje in preventivna dejavnost sistema. Za celovito analizo učinkovitosti kriznega upravljanja in vodenja v obravnavanem primeru je ključen tudi prikaz odnosov med Pakistanom in Indijo ter njuno sodelovanje v krizi. Sklepni del služi preverjanju zastavljene glavne in izvedene hipoteze in zaključuje diplomsko delo kot celoto.

Ključne besede: kriza, krizno upravljanje, vodenje, potres

CRISIS MANAGEMENT – CASE STUDY EARTHQUAKE IN PAKISTAN

This diploma paper represents an analysis of crisis management system in Pakistan and its functioning in the 2005 earthquake. In its first part it describes the basic theoretical elements for studying crisis and its management. In the second part it explains the geological reasons for the disaster and describes the consequences it had on the state. This part also defines the disaster in question as crisis. The central part of the diploma paper describes the decision makers of Pakistan crisis management system and analyses crisis decision making in dealing with the consequences of the earthquake. It also contains a study of crisis planning and preventive measures incorporated in the crisis management system and a description of political relations among Pakistan and India including their cooperation in the crisis in question. The final chapter is the conclusion which serves to verifying the main and subordinate hypotheses.

Key words: crisis, crisis management, earthquake

KAZALO

SEZNAM KRATIC	6
1. UVOD.....	7
2. METODOLOŠKI OKVIR.....	8
2.1 OPREDELITEV PREDMETA PROUČEVANJA IN CILJ NALOGE.....	8
2.2 HIPOTEZI	9
2.3 METODE	9
3. OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV	10
3.1 POTRES	10
3.2 KRIZA.....	14
3.3 KRIZNO UPRAVLJANJE IN VODENJE	16
4. POTRES V PAKISTANU OKTOBRA 2005.....	19
4.1 VZROKI ZA POTRES IN NJEGOVE POSLEDICE	20
4.1.1 Geološki vzroki in pokazatelji potresa	20
4.1.2 Potek in posledice potresa	24
4.2 SISTEM KRIZNEGA UPRAVLJANJA IN VODENJA V PAKISTANU.....	31
4.2.1 Pakistan kot država.....	31
4.2.2 Akterji kriznega odločanja.....	36
4.2.3 Strateške usmeritve kriznega upravljanja in vodenja v Pakistanu.....	44
4.3 KRIZNO ODLOČANJE V PRIMERU POTRESA.....	46
4.3.1 Kronološki okvir in sprejete odločitve akterjev	46
4.4 ANALIZA POTRESA.....	51
4.4.1 Potresna preventiva	51
4.4.2 Krizno komuniciranje.....	53
4.4.3 Potresno zavarovanje in pričakovanja javnosti	54
4.5 ODNOSI IN SODELOVANJE PAKISTANA Z INDIJO V ČASU POTRESA.....	56
4.5.1 Stanje med državama pred potresom	56
4.5.2 Odnosi med krizo	58

5. ZAKLJUČEK.....	59
6. LITERATURA.....	62

SEZNAM KRATIC

- AJK** – Azad Jammu and Kashmir, provinca v pakistanskem delu Kašmirja
- BBC** – British Broadcastnig Corporation, Britanska medijska družba
- CIA** – Central Intelligence Agency, Osrednja obveščevalna agencija ZDA
- EPA** – Enviornmental Protection Agency, Zvezna agencija za varovanje okolja v ZDA
- ERC** – Emergenc Relief Cell, Celica za krizno posredovanje v Pakistanu
- FEMA** – Federal Emergency Management Agency, Zvezna agencija za krizno upravljanje in vodenje v ZDA
- FFC** – Federal Flood Commission, pakistanska Komisija za poplave
- GPS** – Global Positioning System, satelitski navigacijski sistem v lasti ministrstva za obrambo ZDA
- IISS** – International Institute for Strategic Studies, Mednarodni inštitut za strateške študije
- KUV** – krizno vodenje in upravljanje
- NATO** – North Atlantic Treaty Organization, Zveza Severnoatlantskega sporazuma
- NCMC** – National Crisis Management Cell, Nacionalna celica za krizno upravljanje in vodenje v Pakistanu
- NWFP** – North West Fronteer Province, Severozahodna obmejna provinca v Pakistanu
- PSP** – Police Service of Pakistan – Pakistanske policijske službe
- PTV** – Pakistan Television, Pakistanska nacionalna televizija
- RS** – Republika Slovenija
- US** – United States, Združene države
- VB** – Velika Britanija
- ZDA** – Združene države Amerike

1. UVOD

Nesreče naravnega in človeškega izvora s seboj prinesejo grožnjo varnosti za prizadeto družbo, vanjo vnesejo razpad nekaterih vrednot, na katere se družba zanaša v svojem obstoju, s čimer se različni sistemi kriznega upravljanja in vodenja spopadejo z različno mero organiziranosti. Posledice teh nesreč so odvisne tudi od zaznavanja omenjene grožnje v družbi, pripravljenosti in reakcije sil, ki se z njimi spopadejo.

V razvitem svetu se omenjene posledice merijo bolj v materialni škodi, izgubi premoženja, zaostanku v gospodarstvu, izgube človeških življenj so manjše, saj jim naprednejša tehnologija na tem področju nudi večjo varnost, četudi prinaša drugačne oblike nevarnosti. Prednost je tudi v večji možnosti napredka na podlagi znanstvenih raziskav po katastrofi.

V manj razvitem svetu zaradi že tako okrnjene gospodarske rasti in malo materialnega bogastva naravne nesreče povzročajo predvsem veliko število človeških žrtev, med tem ko je materialna škoda v absolutnem smislu manjša. Problem v tem primeru predstavlja močno povečanje gostote prebivalstva na območjih (Jackson 2006: 7), ki jih prizadenejo katastrofe, hkrati pa pomanjkanje vlaganja v preventivne ukrepe ter zagotavljanje nujnih sredstev za oskrbo preživelih že pred pojavom krize. Obnova prizadetega območja v večini primerov traja več let, preden doseže stanje pred katastrofo, za znanstveno analizo in nato njeno implementacijo pa sredstev ponavadi zmanjka.

S krizami večjih razsežnosti se ubadajo organi oblasti na državni ravni, od katerih se pričakuje čimprejšnja vzpostavitev prvotnega stanja. Ker se velikokrat njihovi učinki raztezajo preko državnih meja, zahtevajo sodelovanje vseh udeleženih akterjev odločanja. Povezovanje se razširi lahko tudi na raven celotne mednarodne skupnosti, vendar pa se vse začne pri najbližjih sosedih. Uspešno sodelovanje ob pojavu krize je zato odvisno od kakovosti odnosov in skupnih načrtovanj akterjev na stičiščih meja v predkriznem obdobju.

Katere od navedenih trditev se nanašajo na Pakistan in njegovo posredovanje v potresu, bo pokazala analiza v tej diplomski nalogi. Vendar lahko ocenimo, da je bilo tresenje tal uničujoče za državo, ki se je le s težavo spopadla z mnogimi izgubami. Težave so bile tolikšne, da se je mednarodna javnost odzvala s kritiko, ki jo treba podrobneje preučiti.

Potresi so zelo nepredvidljive naravne katastrofe, natančno napovedovanje ni možno, o pojavih lahko sklepamo le na podlagi analiz obnašanj zemeljske skorje iz preteklosti. To pa pomeni, da Pakistan na potres ne bi smel biti nepripravljen, saj je v svoji zgodovini doživel veliko tektonskih premikanj, na podlagi katerih je možno oblikovati učinkovite načrte kriznega posredovanja. Vendar odziv pakistanskega sistema kriznega upravljanja in vodenja ni uspel preprečiti velikega števila človeških žrtev, kar lahko kaže na to, da je njegova zasnova napačna ali pa se spopada z drugimi vrstami kriz.

2. METODOLOŠKI OKVIR

2.1 OPREDELITEV PREDMETA PROUČEVANJA IN CILJ NALOGE

Predmet proučevanja v moji nalogi je analiza potresa v Pakistanu z vidika kriznega upravljanja in vodenja, pri čemer je cilj ovrednotiti delovanje sistema kriznega upravljanja in vodenja. V prvem delu naloge bodo najprej opredeljena teoretska izhodišča krize in kriznega upravljanja in vodenja. V drugem delu sledi analiza vzrokov za omenjeno nesrečo ter analiza njenih posledic, ki je pomembna pri proučevanju elementov sistema KUV v Pakistanu.

Ta del zajema sistemsko analizo pakistanskega kriznega upravljanja in vodenja dejanskega primera, tej sledi študija odnosov Pakistana do njegove vzhodne sosede Indije ter njihovih vplivov na učinkovitost KUV pred potresom in med reševanjem njegovih posledic, pri čemer je cilj spoznati, kakšni so bili pogoji za posredovanje v omenjeni krizi ter zakaj so se podatki o številu smrtnih žrtev potresa povečevali iz meseca v mesec.

Po analizi vseh omenjenih elementov diplomskega dela bosta v zaključnem delu ovrednoteni obe hipotezi, ki bosta podali končno oceno stanja pakistanskega sistema KUV.

2.2 HIPOTEZI

Osnovni element za proučevanje primera je glavna hipoteza, ki se glasi:

H: zasnova in delovanje pakistanskega sistema kriznega upravljanja in vodenja sta se v primeru potresa oktobra 2005 pokazala kot neustrezna oziroma neučinkovita.

Vzroki za neučinkovitost so lahko zelo različni in zajemajo tako slabo preventivo v protipotresni gradnji, kot tudi nezmožnost delovanja sistema kriznega upravljanja in vodenja v zimskih razmerah ter v primeru dostavljanja pomoči prizadetim v težko dostopnih delih potresnega območja, vendar pa v ospredje silijo nenehna poročanja o sporih Pakistana z sosednjo državo Indijo prav glede območja, ki ga je najbolj prizadel potres, zato sem iz osnovne hipoteze izvedla še dodatno hipotezo:

H1: nenehni vojaško politični konflikti med Pakistanom in Indijo za območje Kašmirja predstavljajo velik del težav, ki ovirajo učinkovito delovanje sistema kriznega upravljanja in vodenja pri reševanju krize, ki jo je povzročil potres v Pakistanu.

2.3 METODE

Diplomsko delo predstavlja študijo primera, ki je zahtevala zbiranje virov predvsem z medmrežja, saj v času proučevanja podatki o krizi in državi v drugačnih oblikah niso bili na voljo.

Za oblikovanje teoretske osnove in pojasnitev vzrokov v začetku naloge je bila uporabljena opisna metoda ter analiza in interpretacija tako primarnih kot sekundarnih virov, med katerimi so bili pomembni uradni državni dokumenti in nekatera poročila.

Tolmačenje primarnih virov je zahtevalo funkcionalno interpretacijo takratnega stanja v državi.

V osrednjem delu je bila ključnega pomena analiza kvantitativnih podatkov, podprta z izsledki iz sekundarnih virov. Ti podatki so bili zbrani z medmrežja z različnimi načini merjenja, njihova natančnost ter verodostojnost je omejena, zato je bila njihova uporaba kritična in je zahtevala pogosto medsebojno primerjavo.

Naloga pa je zahtevala tudi zgodovinsko analizo odnosov med Pakistanom in Indijo ter primerjalno metodo za bolj nazoren prikaz odnosov in razmerja moči med državama.

3. OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

Posledice, ki jih je v Pakistanu pustil potres, so za seboj pustile krizne razmere. Državne oblasti so se morale z nastalo situacijo spopasti glede na zmožnosti lastnega sistema za krizno upravljanje in vodenje. Vendar je kriza preseгла zmožnosti Pakistana, razširila se je, predvsem v smislu kriznega upravljanja in vodenja, tudi preko državnih meja, celo na raven mednarodne skupnosti.

Opredelitev pojmov, ki so že omenjeni v zgornjem odstavku, je ključna za kakovostno in temeljito analizo izbrane teme.

3.1 POTRES

» Eden najbolj zastrašujočih in uničujočih fenomenov narave je močan potres in njegove grozljive posledice,« (FEMA 2006).

Potres je končni proizvod zelo zamotanih fizikalnih pojavov v Zemljini notranjosti (Ribarič 1984: 49), je naravni pojav, ki označuje vibriranje tal iz večih razlogov. Pojavlja se zaradi premikanja tektonskih plošč ali trka le-teh vzdolž preloma (Wikipedia 2006), lahko pa je tudi posledica aktivnega delovanja vulkana, prav tako ponavadi ob prelomu tektonski blokov. Ta pojav je opisan tudi kot tresljaj na zemeljski površini zaradi nenadne sprostitve energije v zemeljski skorji ali zgornjem delu zemeljskega

plašča, ko litosferske plošče med seboj trkajo in ob tem spreminjajo obliko (Dežman 2005).

Potres udari hitro, silovito in brez predhodnega opozorila, ne glede na dan v letu, in v naseljenih območjih skoraj vedno za seboj pusti veliko škode in žrtev, ki so lažje ali težje poškodovane, lahko pa celo izgubijo življenje (FEMA 2006).

Vibriranja tal pri potresu nastanejo zaradi spreminjanja potencialne energije tektonskih plošč v kinetično energijo potresnih valovanj, ta se širijo iz žarišča potresa globoko v zemeljski skorji v vse tri smeri in se na površni izražajo s tresenjem zemlje. Potres nastane v žarišču ali tako imenovanem hipocentru, ki je točka pod zemeljskim površjem, kjer se potencialna energija prevaja v kinetično. To nihanje se nato širi v obliki primarnih, sekundarnih in dolgih valov, ki se lomijo, uklanjajo in med seboj reagirajo. V Zemlji se gibljejo kot prostorski valovi, na površini pa kot površinski valovi. Širjenje valov se začne z zelo majhnega prostora, kjer se v kratkem času sprosti velika količina energije, ki je vir vseh prej naštetih valov in njihovih interakcij.

Izvor potresa je večinoma tektonski, teh je približno 90 %, poznamo pa tudi vulkanske, ki jih je okoli 7 % in udorne potrese, ki znesejo do 3 %. Slednji se pojavijo ob udorih v podzemnih votlinah (Dežman 2005). Ob eksplozijah človeškega izvora pa nastajajo tako imenovani umetni potresi, predvsem ob raznih jedrskih poizkusih (Agencija RS za okolje 2006).

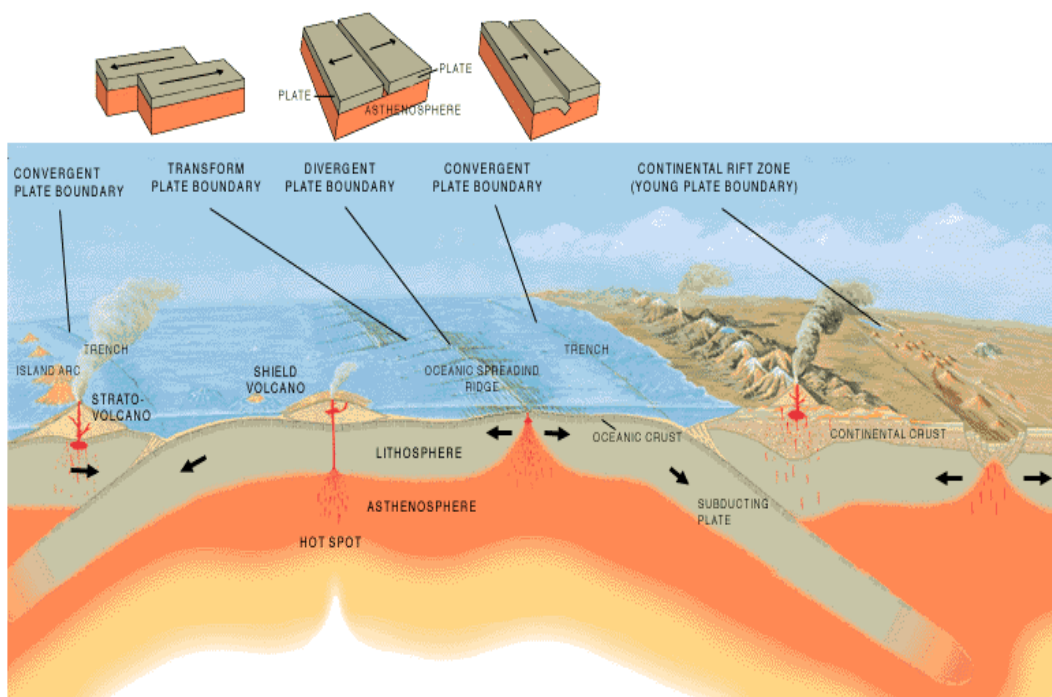
Skoraj vsi potresi so po navedenih podatkih posledica premikanja litosferskih plošč, ki se srečavajo na več načinov. Določene so tri osnovne kategorije odnosov med ploščami: prva je divergentna meja, ponavadi na oceanskem dnu, kjer se dve tektonski plošči odmikata druga od druge v nasprotno smer. Med njima nastaja praznina, ki jo dopolnjujejo mase iz zemeljskih globin v obliki hitro ohlajajoče se lave, ki tvori podvodna gorovja. S tem se razširja morsko dno, za to območje pa je značilna tudi povečana potresna aktivnost, značilna za Atlantik, Indijski ocean, Pacifik z delom Antarktike.

Druga kategorija govori o konvergentnih mejah, kjer se dve plošči ali več med seboj stika in hkrati izpodrivajo druga drugo. Plošča, ki je relativno manj mirujoča, spodriva tisto, ki je bolj mirujoča, in tone ponekod celo do zemeljskega plašča, v globine, večje od 50 km, kjer prihaja do spreminjanja lastnosti kamnin zaradi velikih pritiskov, kar pa

lahko traja več milijonov let. Ta pojav je imenovan subdukcija in je značilen tudi za območje srečanja Indijske plošče z Evrazijsko, ki je predmet analize v tej nalogi.

Tretji način gibanja plošč je striženje, kjer pride do vzdolžnega premikanja dveh blokov drugega ob drugem brez pogrezanja oziroma dvigovanja. Takšno delovanje je značilno za prelome v predelu Kalifornije, ki so potresno dokaj aktivni in so že terjali življenja (Ribarič 1984: 26–27).

Slika 3.1.1: Grafični prikaz medsebojnega srečavanja tektonskih plošč in odražanja teh pojavov na zemeljski površini.

Vir: Wald 2006.

Do medsebojnega delovanja plošč ponavadi prihaja pod zemeljsko površino. Globine žarišč potresov so izmerjene med 0 in 15 kilometri proti središču Zemlje, pri čemer so najbolj uničujoči potresi tisti, ki imajo žarišče bližje površini, znotraj plasti Zemlje pa se moč valov, ki potujejo po plasteh, znatno zmanjšuje. Večina energije nihanja se porabi pri premagovanju sil trenja ob premikanju materialov, del energije pa se pretvori v toploto, zato se pri globljih potresih porabi več energije, ki bi na površju povzročila tresenje tal (Ribarič 1984: 83).

Žarišče potresa je področje, od koder izhajajo nihanja oziroma potresni valovi in je opisana s podatki o globini v razmerju z Zemljinim polmerom in s koordinatami zemljepisne dolžine in širine. Iz hipocentra izhaja vsa kinetična energija potresa v vse smeri v obliki več vrst valov.

Območje, neposredno nad hipocentrom na površju Zemlje, se imenuje epicenter potresa. Na tem območju je tresenje tal najbolj izrazito, enako kot posledice samega potresa. Epicenter je definiran tudi kot projekcija hipocentrske krogle na površje (Ribarič 1984: 63–65).

Merjenje učinkov potresa se začne v njegovem žarišču, hipocentru, z merjenjem magnitude potresa, to je mere sproščene energije. Ta koncept je bil vpeljan leta 1935 skupaj s potresno lestvico imenovano po C. F. Richterju, ki je v znanost vpeljal ta koncept. Richterjeva potresna lestvica v maksimalnih vrednostih ni omejena, vendar pa je do sedaj najmočnejši potres dosegel magnitudo okoli 9. stopnje.

Razlika magnitude za eno stopnjo pomeni pri potresu 30 krat več sproščene energije. Oziroma se pri potresu, močnejšem za eno magnitudo, sprosti 30 potresov, ki so za magnitudo šibkejši.

Za merjenje učinkov potresa na bivalne dele okolja in na prebivalce pa je bolj primerna intenziteta, ki je subjektivna mera, odvisna od energije potresa, epicentrske razdalje in geoloških razmer. Glede na inteziteto so tu potresi uvrščeni v več makroseizmičnih lestvic, ki so se skozi časovna obdobja dopolnjevale in popravljale. Danes je v Evropi v veljavi Evropska makroseizmična lestvica, ki upošteva nove načine grednje, nove materiale, in je bolj natančna pri opredeljevanju učinkov na visoke gradnje (Agencija RS za okolje 2006).

Najstarejša lestvica se je pojavila že pred več kot 400 leti, sestavil pa jo je italijanski znanstvenik Jacop Gastaldi (Ribarič 1984: 85–86).

Intenziteta potresa se zmanjšuje z oddaljenostjo od epicentra, zato za nazoren prikaz učinkov potresa, mesta z enako intenziteto povežemo s krivuljami, imenovanimi izoseiste (Agencija RS za okolje 2006).

3.2 KRIZA

Kriza v obliki naravne nesreče, političnega ali vojaškega konflikta, gospodarskih problemov, kriminala, terorizma ali osebnih zdravstvenih ali psiholoških težav je kompleksne narave in je zanjo značilno ogrožanje velikega števila vrednost, pojavljanje številnih problemov, s katerimi se sooča veliko število akterjev in organizacij (Prezelj 2005: 46–47).

Večinoma pa povzroča stres, s katerim se ljudje spopadajo na različne načine in se različno hitro od njega opomorejo. Največji problem pa stres v krizi predstavlja akterjem kriznega upravljanja in vodenja, saj morajo v preobilju informacij in prehitevajočih si dogodkih sprejemati ključne odločitve zato, da so posledice krize čim manj usodne za njihov predmet odgovornosti, ki se lahko nanaša na manjšo skupino ljudi ali pa na celotno državo. Pri tem kriza lahko ogroža tudi njih same. Bolj enostavna razlaga krizo opredeli kot dogodek, ki ob svojem pojavu terja življenja ali pa jih močno ogroža, predstavlja pa tudi varnostno grožnjo v smislu izgube premoženja in je čas velike napetosti ter negotovosti. V vsakem primeru je negativen dogodek, ki povzroča spremembe v okolju, ki prizadete oropajo občutka varnosti, in katerim se morajo prilagoditi, saj je od tega odvisno njihovo preživetje (Pittsburgh State University 2006).

Na ravni posameznika je kriza pojav, ko se le-ta ni sposoben z določeno situacijo racionalno soočiti, saj v danem trenutku ne pozna ali ne najde za to pravega načina, hkrati pa izguba občutka varnosti povzroči močan upad samozavesti. Ob spremembi situacije ali okolja pa se posamezniku tak pojav lahko zdi vsakodneven in ima na voljo neomejeno število možnosti, da se s problemom spopade. Zato je pomembno, da posameznik v krizni situaciji išče pomoč pri soljudeh in ne zavrača opore pri tistih, ki so pripravljeni pomagati, čeprav to pomeni, da se mora spopasti z močnimi čustvenimi frustracijami (Big Band Inc. 2005).

Omenjene frustracije predstavljajo močno čustveno obremenitev, ki ponavadi traja dlje in lahko prizadene čustveno ravnovesje prizadetih oseb. Soočanje s krizo je uspešno, ko je usmerjeno k premagovanju problema in ne k popuščanju čustveni napetosti (Musek 1994: 30–32).

Podana razlaga pa ni veljavna le za posameznika, temveč velja na vseh ravneh soočanja s krizno situacijo in nam predstavlja nekatere splošne lastnosti posledic nesreč. Kriza se pojavi, ko v sistemu pride do zloma sposobnosti ukrepanja ob katastrofi, ki je prizadela okolje ali celo sistem sam. Posledica te motnje v sistemu je lahko tudi oddaljitev in zmanjšanje podpore javnosti, ki jo ima do osrednje vlade, ko le-ta ni sposobna zagotoviti osnovnih življenjskih dobrin in reda vsem prizadetim, ne glede na realne možnosti sistema (Thompson in Louie 2006: 13).

Kriza ob svojem pojavu vsebuje veliko mero negotovosti, ogroža temeljne človeške norme in vrednote, ljudi ob udaru preseneti in šokira, ta šok pa se ponavadi prelevi v stres s trajnejšimi posledicami. V okolju, ki ga prizadene, pusti drastične spremembe in onemogoča ljudem, ki se s problemom soočajo, da bi se uprli na preteklo stanje. Za zagotovitev preživetja ali obstoja na takšen ali drugačen način je potrebno v krizi prebroditi veliko količino prehitevajočih se dogodkov, ki zahtevajo hitro in učinkovito posredovanje. Pri tem pa se pojavi gora informacij, iz katerih je potrebno izluščiti najbolj pomembne in najnujnejše v omejenem času odločanja (Will 2000).

Na ravni širše družbe kriza vsebuje tudi možnosti vpletanja držav ali skupnosti v sovražnosti, ki se lahko manifestirajo kot gospodarska nesoglasja, politični ali pa, v najslabšem primeru, oboroženi spopadi.

Za vse vpletene se pri omejenem času odločanja pojavljajo močne psihične obremenitve, kjer je sprostitev skoraj nemogoča, saj se vedno znova pojavljajo nove ovire (Stern 1999: 12–13).

Naštete lastnosti so skupne vsem krizam in podajajo okvire za boljšo preventivo in hitrejše ukrepanje, ko je le-to potrebno, vendar pa se vsaka kriza od predhodne razlikuje in zahteva drugačno posredovanje, zato ni mogoče vnaprej izdelovati šablonskih načrtov za sprejemanje "pravilnih" odločitev. Prav tako ni pojav, ki bi se odvijal po določenem vrstnem redu v smislu sledenja ene situacije v drugo, temveč se dogodki med seboj prehitevajo, s čimer ustvarjajo močno dinamiko in kaotično, ogrožajoče stanje (Will 2000).

Učinki se zato pojavljajo in pojemajo različno dolgo in z različno intenziteto, zato nekateri avtorji (Rosenthal, Boin in Comfort 2001: 3) zagovarjajo tipologijo, ki krize

deli na hitro pojemajoče, le-te se pojavijo in končajo zelo hitro in so dokaj intenzivne, in katarzične, katerih konec je hiter zaradi počasnega in postopnega pojavljanja. Delijo se še na počasi pojemajoče, kjer je tako pojav, kot tudi zaključek dolgotrajen ter na krize z dolgoročnimi in kompleksnimi posledicam, ki pa se pojavijo sunkovito in intenzivno, za seboj pustijo kaos in presežejo vsa pričakovanja.

Zadnja od naštetih vrst, kriza z dolgoročnimi in kompleksnimi posledicami, je tudi najbolj primerna za opredelitev obravnavane tematike katastrofalnega potresa v tej analogi (Rosenthal, Boin in Comfort 2001: 13). Ta kriza se v vseh primerih pojavi nenadno, saj je njena napoved mogoča zelo kratek čas pred pojavom ali pa je sploh ni. Najbolj natančni podatki za napovedovanje so seizmološke merilne naprave, proučevanja tektonike in sklepanja na podlagi prejšnjih potresov ter njihovih značilnosti. Posledice te krize pa ponavadi presežejo pričakovanja, hkrati tudi načrtovane usmeritve posredovanja. Pokažejo se pomanjkljivosti v preventivni gradnji, reševalne službe ne zmorejo oskrbeti vseh poškodovanih, bolnišnice so prenatrpane, mnogi ostanejo brez strehe nad glavo tudi s pridobljenimi zasilnimi bivališči, pogoste so težave z logistično podporo predvsem pri dobavi pitne vode in hrane kljub mobilizaciji vseh sil v okviru sistema KUV.

3.3 KRIZNO UPRAVLJANJE IN VODENJE

Vsi elementi posredovanja v krizi so zajeti v pojmu krizno upravljanje in vodenje (KUV). Pojem tako vsebuje zaznavanje grožnje, opozarjanje, načrtovanje ukrepanja, krizno odločanje na tak način, da se v čim večji meri odpravijo negativne lastnosti krize, ter analiziranje in vrednotenje (Prezelj 2005: 74–94).

Krizno upravljanje in vodenje se pojavi v skoraj vsaki vrsti dogodkov, ki predstavljajo grožnjo družbi, vendar pa do izraza najbolje prihaja v mednarodnih odnosih, v politiki in v gospodarskem menedžmentu. Za bolj učinkovito delovanje sistema kriznega upravljanja in vodenja so najbolj pogoste in tipične situacije zajete v priročnikih za krizno posredovanje, ki obravnavajo krize od ravni posameznika do mednarodne skupnosti (Wikipedia 2006).

Druga razlaga pravi, da se KUV nanaša na metode, ki nudijo takojšnjo kratkoročno pomoč vsem, ki so prizadeti v takšni ali drugačni katastrofi in potrebujejo pomoč (Jones 2006). Na bolj splošni ravni pa vsebuje strateško načrtovanje ukrepov v krizi, ki vsaj deloma odpravijo tveganje in negotovost ter omogoča večji nadzor nad trenutno situacijo in nadaljnjo usodo na vseh ravneh delovanja sistema KUV (Thompson in Louie 2006: 15–17).

Po besedah ministrstva za domovinsko varnost v ZDA je krizno upravljanje in vodenje naloga organov, ki skrbijo za red in varnost (policija, sile za zaščito in reševanje, agencije v ministrstvu za domovinsko varnost, zvezni preiskovalni urad in podobno) in vsebuje postopke prepoznavanja, pridobivanja in načrtovanja ter uporabe virov, ki so potrebni za preprečevanje ali rešitev groženj in terorističnih dejanj. Ukrepi v okviru KUV lahko zajemajo tudi tradicionalne funkcije organov za red in varnost, kot so: obveščevalne naloge, nadzorovanje, taktične operacije, pogajanja, klasične in forenzične preiskave.

Glavna naloga omenjenih organov je zagotavljanje dobrobiti in varnosti za celotno družbo, zato se razne agencije pri svojem delu med seboj povezujejo in oblikujejo enotne skupine za posebne naloge, kar jim omogoči večjo raven pristojnosti in s tem tudi večjo učinkovitost kriznega posredovanja (US EPA 2006).

Zveza NATO pojem kriznega upravljanja in vodenja obravnava kot strateški koncept za preprečevanje sporov in zagotavljanje stabilnosti v evroatlantski regiji ter predvideva stalno pripravljenost za vsak primer krize posebej. Pri tem poudarja, da je ključna sposobnost uspešnega upravljanja s krizo, saj to omogoča vzdrževanje miru, varnosti in stabilnosti na območju zveze. KUV mora biti prilagojeno novim grožnjam varnosti in mora temeljiti na skupnem vzpostavljanju ključnih elementov, kot so: dialog, sodelovanje z nečlanici, vzdrževanje in nadgrajevanje kolektivne obrambne sposobnosti. Vsaka kriza zahteva posvetovanje s članicami, učinkovito posredovanje pa je odvisno od konsenza pri oblikovanju odločitev na vojaškem, političnem in civilnokriznem področju ter od takojšnje vzpostavitve komunikacije med vladami s pomočjo večih koordinacijskih centrov (NATO Handbook 2001).

Za krizno upravljanje in vodenje je najbolj pomembno oblikovanje ključne (prave) odločitve ob pravem času. Takšna odločitev mora zajeti nujne ukrepe, dodatno pridobivanje informacij, preoblikovanje institucij KUV v optimalno strukturo ob danih pogojih. Glavni cilj ni vodenje krize, saj bi bila to napačna predstava pojma krizno upravljanje in vodenje, temveč je pomembno obvladovanje krize (Prezelj 2005: 36) s preprečevanjem širjenja vseh dimenzij kompleksne krize in seznanitvijo vseh vpletenih in prizadetih s situacijo, v kateri se nahajajo, ter o ukrepih za odpravljanje posledic katastrofe. Če do omenjene odločitve ne pride ali pa je le-ta napačna, sistem ni zmožen dosegati zastavljenih ciljev, zato zaupanje in podpora javnosti upade, kar povzroči začaran krog usihanja energije sistema KUV ter s tem upadanja učinkovitosti. V njem družba lahko vidi tudi grešnega kozla.

Rešitev je edino temeljita preventivna politika in načrtovanje posredovanja v različnih oblikah krize (Thompson in Louie 2006: 15–17 internet).

Učinkovito krizno upravljanje in vodenje se v človeških očeh razume kot temeljito zbiranje informacij o krizi, oblikovanje odgovorov in načrtov na podlagi pridobljenega znanja in sprejemanje ključnih pravih odločitev, ki omogočajo oblikovanje postopkov za obvladovanje krizne situacije, ki preprečuje nadaljnje žrtve, poškodbe ali materialno škodo.

Odločevalci morajo biti sposobni nadzorovati svoje fizično in mentalno stanje, izluščiti ključne informacije iz kupa neorganiziranih podatkov in vzdrževati dobre medsebojne odnose v odločevalski skupini, ki ne sme biti ne premajhna ne prevelika. Od njih se pričakuje, da bodo na prvo mesto postavili varnost javnosti, dajali jasne usmeritve ter izluščili ključna znanja iz predhodnih kriz ter le-ta usmerili v preventivo za prihodnost.

Vse odločitve morajo zato biti sprejete hitro in zahtevajo intenzivno, na vseh ravneh usklajeno izvrševanje pod pritiski stresa, kaosa, pomanjkanja informacij oziroma preobilja le-teh in oblikovanja posameznih interesov. Kaos in stres na kakovost odločanja najbolj vplivata, ko je glavni akter odločanja posameznik, saj je sam omejen z lastnimi kognitivnimi sposobnostmi. Odločanje v skupini je nekoliko bolj kakovostno, vendar ima prav tako svoje omejitve, predvsem v težnji k skupinskemu mišljenju na račun individualnega nestrinjanja, ki bi lahko bilo koristno.

Analitiki zagovarjajo, da so najbolj kakovostne odločitve v okviru kriznega upravljanja in vodenja sprejete na ravni države ali birokratske organizacije, kjer njihovo odločanje

teži k optimizmu. V obojih so pogosto odločitve v krizi bolj kakovostne kot v normalnih pogojih delovanja, ovirajo pa jih lahko ideološka razmišljanja ali težnje po večji centralizaciji moči in prevzemanju ključnih položajev (Malešič 2004:14–21).

4. POTRES V PAKISTANU OKTOBRA 2005

Obračunski potres je za Pakistan predstavljal krizo, saj je pomenil popolno presenečenje in hkrati grožnjo temeljnim človeškim vrednotam. Življenja prebivalcev na potresnem območju so bila neposredno ogrožena še dalj časa po prvem potresnem sunku, zaradi popotresnih sunkov, plazov, poplav in podobnega. S prenehanjem tresenja tal pa je bilo prebivalcem onemogočeno zadovoljevanje njihovih temeljnih bioloških potreb zaradi pomanjkanja zatočišč v zimskih razmerah, pitne vode in hrane.

Negotove razmere na potresnem območju so se pojavile, ko akterji odločanja sprva niso imeli podatkov o številu žrtev in prizadetih prebivalcev, niti niso bili zmožni zagotoviti pomoči na prizadetih predelih na podeželju, ki je, poleg večjih mest, najgosteje naseljeno.

Nezmožnost reševanja življenj in veliko število brezdomcev, izpostavljenih himalajski zimi, sta bila vzroka tudi za velik časovni pritisk in stres pri odločevalcih.

Kot kriza je potres od nabora naravnih nesreč najtežje predvidljiv, saj ga ni mogoče napovedati v določenem časovnem obdobju, prav tako so nenapovedljive njegove razsežnosti. Napovedi so omejene le na njegove možne učinke, glede na pojave v zgodovini in geološke analize. Zato je za proučevanje odziva sistema kriznega upravljanja in vodenja pomembno preučiti tudi vzroke za pojav krize in možnosti za njeno napoved, oziroma za zagotovitev pripravljenosti nanjo.

4.1 VZROKI ZA POTRES IN NJEGOVE POSLEDICE

4.1.1 Geološki vzroki in pokazatelji potresa

Pakistan je geografsko umeščen v Južno Azijo. Na severu meji na Kitajsko, njegova vzhodna soseda ja Indija, s katero še nima točno določene mednarodno veljavne meje, na jugovzhodu meji na Iran, na zahodu in severozahodu pa ga obdaja Afganistan. Na jugu ga omejuje Arabsko morje, kjer Pakistanu pripada 21,6 kilometra (12 morskih milj) teritorialnega morja in 360 kilometrov celinskega šelfa, ki ga uporablja kot ekskluzivno ekonomsko cono (200 morskih milj) (CIA The World Factbook 2006).

Največ naravnega bogastva predstavlja porečje reke Ind, kjer domuje največ prebivalstva in ležita največji mesti Karači in Lahore. Glavno mesto je daleč od največjega in se nahaja na severovzhodnem delu države blizu meje z Indijo, na južni strani sporne pokrajine Kašmir, kjer še vedno potekajo pogajanja za določitev meje med državama. Svojo lego in funkcijo glavnega mesta je Islamabad pridobil bolj iz zgodovinskih in političnih, kot pa iz geografskih razlogov (Islamabad, mestne oblasti 1998).

Država je geografsko razdeljena na tri večje regije: Severna visokogorja, ravnino reke Ind s pokrajinama Punjab in Sind in Balochstansko planoto. Meje geografskih regij potekajo zelo blizu meje med Indijsko tektonsko ploščo in Afganistansko-Iransko mikro ploščo.

Geološko je država razpolovljena na omenjeni dve tektonski plošči, kjer se je pred približno 200 milijoni let Indijska plošča odcepila od Afriške celine in potovala proti severu in severovzhodu do Evrazijske, dokler ni vanjo trčila in ustvarila najvišje gorstvo na svetu – Himalajo. S trkom pa se premikanje ni ustavilo in Indijska plošča se še vedno premika proti severovzhodu, pri čemer spodriva Evrazijsko.

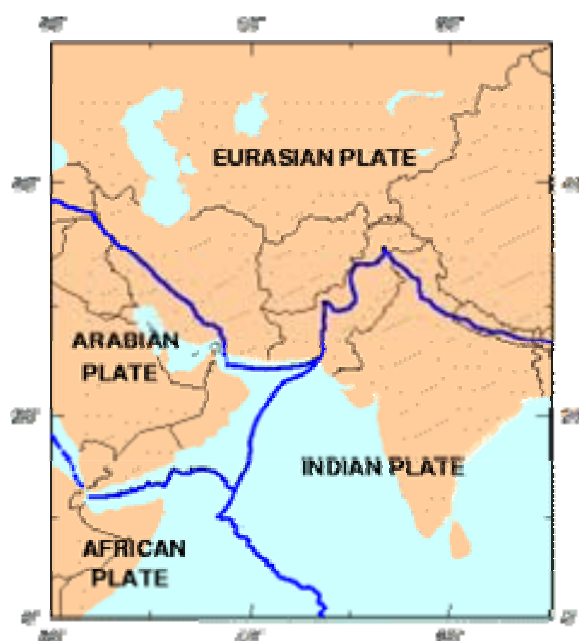
Do potresov lahko prihaja v notranjosti tektonske plošče, kjer je vzrok zanje lokalno delovanje sil v zemeljski skorji na podlagi strukture tal. Tovrstni potresi izven meja tektonskih plošč so redki in sprostijo le 1 % energije, ki se sprošča zaradi seizmičnega delovanja po svetu. Ostalih 99% energije seizmičnega delovanja se sprošča pri potresih, ki so posledica medsebojnega delovanja in srečavanja tektonskih plošč v pasovih ob njihovih mejah. Potresi v Pakistanu so osredotočeni na severne in zahodne predele države, na meji Indijske plošče z Evrazijsko mikroploščo. Vzporedno s to mejo potekata

dve glavni prelomnici, ob katerih so potresi najintenzivnejši. Prelomnici sta krati pokazatelj medsebojnega tektonskega delovanja plošč.

Na območju indijske podceline prihaja do subdukcije, kar v tem primeru pomeni, da Indijska plošča tone pod Evrazijsko in jo pri tem spodriva. Posledica tega je kopičenje velikih količin energije, ki se na čase sprosti v obliki seizmičnih valov. Ti pa se na zemeljskem površju izrazijo kot potres. Enako se dogaja na vzhodnem stičišču obeh plošč, le da tu premikanje poteka vzporedno. Zelo ogroženo pa je tudi območje na jugu Pakistana, okoli 150 kilometrov jugozahodno od mesta Karači, kjer se stikajo Indijska, Afganistansko Iranska mikro plošča in Arabska tektonska plošča, pri tem pa zadnja tone pod Indijsko in jo spodriva (Amateur Seismic Centre, Pune 2006).

Podatki tako prikazujejo, da tektonska meja med velikima ploščama poteka preko celotne države, od stičišča treh plošč na jugu, naprej ob robu Balochstanske planote proti severu do bližnje meje z Afganistanom, nato zavije jugovzhodno do porečja reke Ind in naredi ovinek nazaj proti severu države ob robu Sulejmanskega gorovja proti mestu Peshawar, kjer se zalomi v smeri Himalaje ter nato poteka preko Kašmirja čez Indijo, vzporedno s Himalajo (slika 4.1.1.1) (Wikipedia 2006).

Slika 4.1.1.1 : Meja Indijske in Evrazijske tektonske plošče preko Pakistana in Kašmirja.

Vir: Wikipedia, Geography of Pakistan 2006.

Pred obravnavanim potresom v letu 2005 je bilo na omenjenem območju pet potresov uničujočih razsežnosti v zadnjih desetih letih. Večina teh potresov je lociranih v notranjosti Indije, vendar pa je območje indijske podceline najbolj ogroženo ob himalajskem loku.

Trditvi v prid govori več vrst dokazov, čeprav se na površju analiziranega terena ni pojavilo veliko število prelomov, ki so značilni pokazatelji tektonskega ter posledično potresnega delovanja. V prvi vrsti bogati geološki podatki kažejo na to, da subdukcija Indijske plošče pod Evrazijsko ne poteka enakomerno, temveč z nenadnim zdrsavanjem, ki ga spremljajo večji potresi. To pomikanje pa na drugem koncu podceline povzroči pogrezanje oceanskega dna v zemeljski plašč in hkrati odmikanje plošč ob oceanskih jarkih (Bilham, Gaur in Molnar 2006).

Drugi pokazatelj so GPS meritve (Global Positioning System – satelitski navigacijski sistem), ki potrjujejo navedeno premikanje plošč. Glede na te meritve se Indija skupaj z delom Pakistana, ki se drži Indijske plošče, in južni Tibet s Himalajo drug proti drugemu pomakneta od 17 do 23 milimetrov (Bilham, Gaur in Molnar 2006), oziroma od 14 do 19 milimetrov na leto, kar v enem stoletju znese povprečno dva metra (Bilham and Wallace 2005).

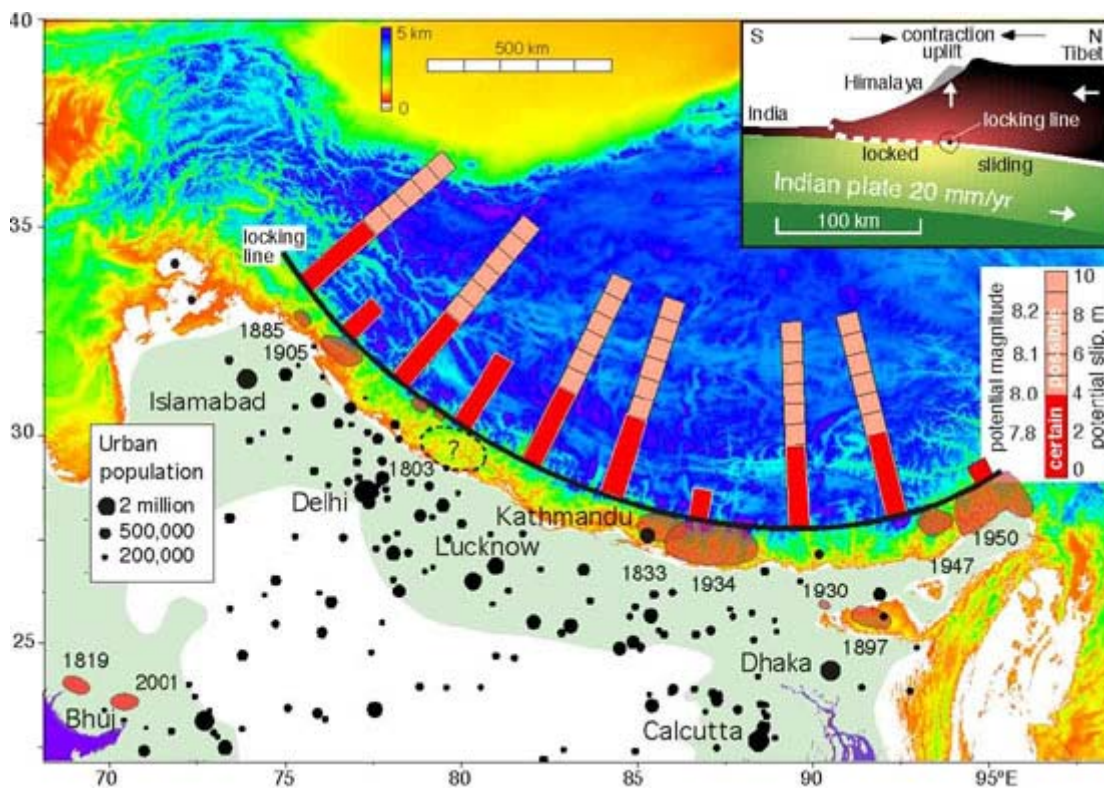
80% energije, ki se pri tem ustvarja, se akumulira v 50 km široki in nekaj več kot 100 kilometrov dolgi regiji na južnem robu Tibeta, kjer so manjši potresi najpogostejši in so dobro vidni znaki navpičnega premikanja tal. Ostali del himalajskega loka, katerega zahodni del sega v Pakistan, pa absorbira preostalih 20 % energije tektonskega delovanja. Vsa nesproščena energija je lahko vir odprtja nove prelomnice pri naslednjem potresu (Bilham, Gaur in Molnar 2006).

Prav tako analize deformiranih rečnih teras ob vznožju "Strehe sveta" kažejo na to, da se temeljna podlaga premika s hitrostjo 18 do 24 milimetrov na leto že 10 000 let. Potencialni zdrs zemeljske skorje na Indijski plošči pod Himalajo deluje kot elastika, ki tla drži v konstantnem prožnem stanju, kar lahko kadarkoli trajno preoblikuje kamenine in površje. Zaradi elastičnega tektonskega delovanja se akumulirana energija na območju meja plošč v Indiji in Pakistanu večinoma, če ne v celoti, sprošča v obliki potresov različnih magnitud. Podatki o potresih v 19. in 20. stoletju nam prikažejo uničenje in preoblikovanje velikih površin v ospredju Himalaje, vendar pa so v tem

obdobju prelomi in razpoke spremenile šele manj kot polovico (Bilham, Gaur in Molnar 2006), po nekaterih podatkih pa manj kot tretjino gorstva (Bilham and Wallace 2005), glede na potencialno energijo, akumulirano v zadnjih 200 letih. To okvirno ustreza 2 metrskeemu zdrsu Indijske plošče pod Evrazijsko.

Na podlagi omenjenih znanstvenih ugotovitev in dejstva, da nekatere predele ob himalajskem loku že 300 let, ponekod pa od 500 do 700 (Bilham, Gaur in Molnar 2006), oziroma 500 do 900 let, ni prizadel "veliki" potres (8. stopnje ali več na magnitudni lestvici površinskih valov), na vsaj šestih predelih Himalaje obstaja možnost, da v prihodnosti pod Evrazijsko ploščo zdrsne več kot 6 metrov Indijske. Rezultat tega so (bodo?) najmanj štirje do šestih možnih energijsko ustreznih katastrofalnih potresov 8. do 8,6. stopnje magnitudo po Richterju (slika 4.1.1.2), v primerjavi s katerimi so bili ti v zadnjih 200 letih, vključno z obravnavanim, »atipično majhni« (Bilham and Wallace 2005).

Slika 4.1.1.2: Lokacije šestih potencialnih območij na južnem robu Himalaje, kjer bi magnituda lahko preseгла 8. stopnjo po Richterju.

Vir: (Bilham and Wallace 2005).

Pakistan je zadnji največji potres katastrofalnih razsežnosti prizadel nekje sredi 16. stoletja, pri čemer znanstveniki zagovarjajo teorijo, da dalj časa kot mine od predhodnega potresa, v smislu (ne)sproščanja akumulirane energije pri tektonskemu premikanju, toliko močnejši zna biti naslednji potres. Problem je le v odgovoru na vprašanje: " kdaj?"

4.1.2 Potek in posledice potresa

Tla v Pakistanu so se v soboto, 8. oktobra, 2005 stresla ob osmi uri in 50 minut po lokalnem (pakistanskem) času, oziroma ob tretji uri in 50 minut po srednjeevropskem času (univerzalnem času) (BBC Croatian 2005). Epicenter potresa je bil 4,1 kilometra jugovzhodno od pokrajine Ghori, na koordinatah: 34,432 severne zemljepisne širine in 73,537 vzhodne zemljepisne dolžine (slika 4.1.2.1), v gorovju Pin Panjal. Hipocenter potresa se je nahajal 20 kilometrov, oziroma po nekaterih podatkih 10 kilometrov, v globini pod navedenimi koordinatami. Moč potresa je znašala 7, 6 stopnje po magnitudni potresni lestvici (24.SI 2005).

Tako plitve globine potresov (10 oziroma 20 kilometrov) pomenijo, da so valovi na površju zelo intenzivni in imajo veliko rušilno moč, med tem ko globlja žarišča pomenijo sicer večji stožec širjenja potresnih valov, vendar pa je njihova intenziteta na površju veliko manjša (Delo 2006). Od glavnega mesta Islamabad je bilo žarišče potresa oddaljeno 90, 2 kilometra, v smeri sever severovzhodno, blizu razmejitvene črte, ki deli indijski in pakistanski Kašmir. Od najbližjega indijskega mesta Tangdhar pa je bilo oddaljeno 30, 3 km.

Slika 4.1.2.1: Lokacija epicentra glavnega potresnega sunka v Pakistanu.

Vir: (D.P. 2005).

Obravnavani potres je bil prvi s takšnimi posledicami po nekaj stoletjih. Primerljiv potres je bil leta 1555 in je državo prizadel z enako magnitudo prav tako v območju Kašmirja na meji med tektonskima ploščama. Zadnji potres podobnih razsežnosti pa je to območje prizadel leta 1991, ko so se tla zatresla s 7. stopnjo magnitudo po Richterju, nato še štiri leta kasneje, ko sta žrtve in večjo škodo terjala še dva potresa v letu 2004 z magnitudo 5,5 in 5,4.

Stopnja 7,6 po magnitudni lestvici kategorizira obravnavano katastrofo kot potres velikih razsežnosti (major earthquake) in je glede na razmerja med stopnjami magnitud približno 30 krat močnejši od potresa leta 1991 ter 900 krat močnejši od tistih leta 2004, še vedno pa se ne obravnava kot katastrofalni potres, za katerega mora magnituda doseči ali preseči 8. stopnjo.

Prizadel je severni del Indije, vzhodni Afganistan, največje opustošenje pa je povzročil v Pakistanu, natančneje Severozahodno mejno provinco in Azad Kašmir, to je območje pokrajine Kašmir, ki jo upravlja Pakistan. V glavnem sunku so se tla tresla malo manj kot minuto nepretrgoma, nato pa še več ur s posameznimi tresljaji. Potres so zaznali več kot tisoč kilometrov v vseh smereh od epicentra, v vseh glavnih mestih prizadetih držav (Geo-tv 2005).

V obdobju naslednjih 24 ur je bilo na območju epicentra potresa v Pakistanu še nadaljnjih 45 popotresnih sunkov večjih magnitud (4 stopnje ali več), od katerih so bili najmočnejši 6,2. stopnje po Richterjevi potresni lestvici. Do konca tedna potresa pa je bilo zabeleženih 147 sunkov .

Ozemlje Pakistana in severozahodnega dela Indije se je zatreslo 978 krat v mesecu oktobru 2005 v obliki popotresnih sunkov, ki so imeli svoj izvor v območju Kašmirja ali Severozahodne obmejne province, na severni prelomnici Indijske in Evrazijske litosferske plošče (Wikipedija 2005).

Podatki o žrtvah in ranjenih so bili iz različnih virov informacij zelo različni, enako pa velja tudi za podatke o ocenah prizadetih stavb in druge materialne škode. Do največjih razlik je prihajalo med uradnimi izjavami pakistanske vlade, mediji in lokalnimi oblastmi v posameznih pokrajinah, predvsem tistih, ki so bile nedostopne zaradi podrte infrastrukture in uničenih telekomunikacij.

Viri s prvega dne potresa so posredovali informacije o žrtvah, ki so variirale od dveh mrtvih v prvih urah potresa do 40.000 žrtev na območju Pakistana (Slovenska tiskovna agencija 2005: internet), do 31 (BBC Croatian 2005), oziroma 213 mrtvih (Hina Iskon 2005) na prizadetem območju Indije, v Afganistanu pa so prvi dan zabeležili dve žrtvi, vendar pa je bila to neuradna informacija, saj oblasti še niso pričele s preiskavo. Združeni narodi so predvideli, da je po prvih ocenah prizadetega vsaj četrta milijona prebivalstva samo v pakistanskem Kašmirju (Heinzle 2005).

Posledice na materialnih sredstvih so bile dokaj negotove. Takoj po potresu je bila porušena večina cest in vse glavne povezave, ki povezujejo Kašmir, Severozahodno mejno provinco s preostalim delom Pakistana, predvsem z glavnim mestom in večjimi mestnimi središči. To je pomenilo, da so najbolj prizadeti deli ozemlja tudi najbolj nedostopni za zagotavljanje pomoči. 24 ur po glavnem sunku 9. oktobra so se ocene števila žrtev močno povečale. Po uradnih podatkih naj bi narasle na okoli tisoč v pakistanskem delu Kašmirja in 1600 v Severozahodni obmejni provinci. Pri tem je pakistanska vlada poudarila, da je bilo v te podatke všteti tudi okoli 200 pripadnikov oboroženih sil. Indija je posredovala informacije o 300 smrtnih primerih (Delo 2005).

Uradno število žrtev se je tretji dan po potresu povečalo na desetkratno številko, ocene lokalnih oblasti pa so bile še štirikrat višje. Tu se je že začelo razlikovanje med uradnimi izjavami pakistanske vlade in podatki lokalnih oblasti v posameznih provincah in mestih ter mednarodne skupnosti. Uradne izjave pakistanskih oblasti so prihajale iz urada predsednika države, njegov predstavnik za stike z javnostjo je bil generalmajor Shaukat Sultan, ki je večinoma poročal o uradnih podatkih za število mrtvih, poškodovanih in o materialni škodi.

Vlada je posredovala informacije o 23 000 mrtvih in 60 000 ranjenih (Delo 2005: internet), medtem ko so samo mestne oblasti glavnega mesta pakistanskega dela Kašmirja, Muzafarabada, poročale o 11.000 žrtvah in 90% uničenju vseh poslopij v mestu. Skupno število žrtev je bilo ocenjeno za dvakrat večje od uradnih pakistanskih podatkov (Slovenska tiskovna agencija 2005).

V naslednjih dveh tednih so potresno območje stresli še trije popotresni sunki z magnitudami od 5,6 do 6,0 stopnje po Richtertju, ki so pregnali prebivalce iz njihovih domov, ki jih ni bilo več veliko, in povzročili še dodatno škodo, predvsem s sprožanjem zemeljskih plazov. Stanje je poslabšalo tudi sneženje in nizke temperature. Posledica letih je bilo naraščanje števila žrtev in poškodovanih, saj večina prizadetega prebivalstva ni imela zagotovljenega zavetja. Povečala se je verjetnost, da bo število umrlih naraščalo zaradi sekundarnih posledic potresa, kot so podhladitve, bolezni, okužbe, nezdravljene poškodbe, in ne zaradi samega tresenja tal.

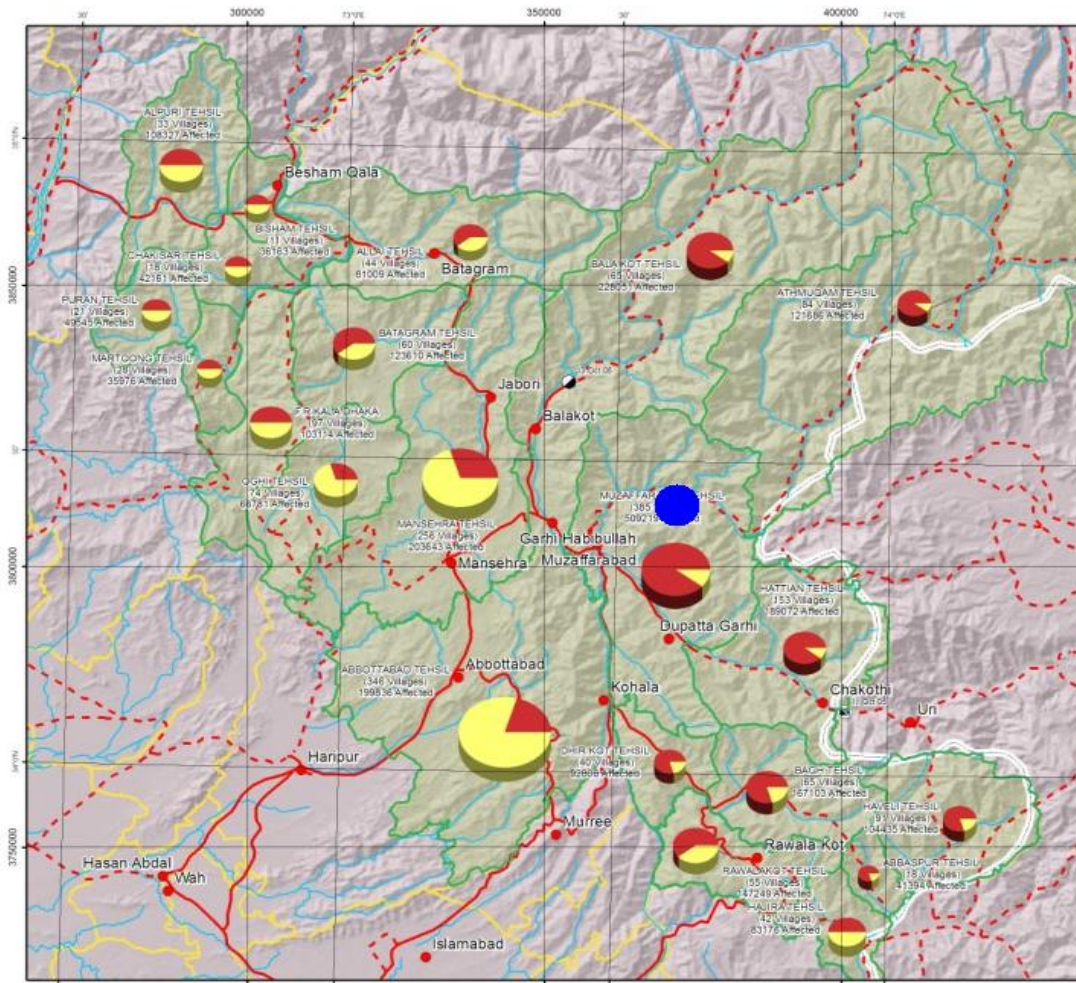
Uradno število poškodovanih se je gibalo od 67.000 do 74.000, posledicam je podleglo od 42.000, do 50.000 prebivalcev Pakistana (Algezierra, News Global 2005), lokalne oblasti na posameznih prizadetih območjih so ocenjevale, da ta številka znaša vsaj 79.000. (Delo 2005).

Končne številke o žrtvah so pred začetkom zimskih mesecev dosegle 74.500 mrtvih po uradnih podatkih pakistanske vlade, 81.000 mrtvih po zagotovitvah lokalnih oblasti v posameznih provincah, 86.000 po podatkih mednarodnih donatorjev in oceno, da se bo število povzpelo čez 100.000, glede na to, da do meseca decembra še niso bili dostopni vsi prizadeti kraji ob vznožju gorovij in je bila pred več kot četrtino prebivalstva, ki so ostali brez doma, še večina mrzlih zimskih mesecev. Okoli 120.000 pogrešanih v nedostopnih in zasutih predelih pa so oblasti še iskale (Wikipedija 2005).

V potresu je bila pomembna tudi velika številka smrtnih žrtev med otroki, saj je sobota običajen delovni dan in so bile šole odprte. Otroci do 18 leta starosti predstavljajo skoraj 50% prebivalstva Pakistana (UNICEF Slovenija 2005). Po podatkih s prvega dne so se samo v pakistanskem delu Kašmirja porušile tri večje šole (Slovenska tiskovna agencija 2005). V Indiji je umrlo več kot 1800 prebivalcev, v Afganistanu pa 4 osebe. V poteku potresa je bilo poškodovanih več kot 106.000 prebivalcev na potresnem ozemlju Pakistana, severozahodne Indije in Vzhodnega Afganistana.

Glavni fizični vzroki za veliko število umrlih in poškodovanih so v Pakistanu žarišča potresa blizu ali v zelo gosto naseljenih območjih, kjer je prihajalo do obsežnega rušenja zgradb, kar kaže na slabo preventivo; veliko število sekundarnih pojavov potresa, ki so se na obravnavanem potresnem območju izražala kot zemeljski plazovi, poplavljanje rek, ki so jih le-ti zajezili; ter nezmožnost prebivalstva za samopomoč, kateri pa je pripomoglo tudi vreme, saj je prineslo mrzlo himalajsko zimo (Delo 2005).

Slika 4.1.2.2: Prikaz deležev v potresu prizadetega prebivalstva na območju epicentra in bližnji okolici.

Vir: Pakistan Earthquake Disaster Overview Affected Population 2005.

V pakistanskem delu Kašmirja je bilo prizadetih več kot polovica tamkajšnjega prebivalstva, kot kaže zgornja slika (Slika 4.1.2.2). Največ prizadetih je bilo v neposredni bližini epicentra (lokacija označena z modro barvo) ter severno in južno od njega, ob vznožju gorovij, kjer so večino škode in žrtev povzročili zemeljski plazovi, ki so se sprožili ob potresu. Svoje domove je moralo zaradi popolne ali delne porušitve zapustiti 3.3 do 3.5 milijona prebivalcev Pakistana. Popolnoma je bilo uničeno mesto Balakot in več gorskih vasi ob vznožju gorovja Pir Panjal. V glavnem mestu pakistanskega dela Kašmirja, Muzafarabatu, se je porušilo 80 % zgradb in infrastrukture, 10 % je bilo neuporabnih za bivanje ali drugo uporabo, vse ostale zgradbe v tem mestu so potrebovale temeljito obnovo.

Komunikacije na potresnem območju so bile pretrgane, prekinjene so bile vse

telefonske linije in poškodovanih večina oddajnikov za mobilne telekomunikacije. Zanesljive informacije iz teh predelov države so začele prihajati šele, ko je vojska deset dni kasneje uspela odpreti nekaj cestnih povezav. Pred tem je bil dostop možen le iz zraka, pri čemer so imele helikopterske enote naloge omejene na dovažanje materialne pomoči in niso izvajale nalog transportiranja reševalnih enot (Hina Iskon 2005).

V prvih urah po potresu je bilo v pakistanskem delu Kašmirja in Severozahodni obmejni provinci nezmožnih za delovanje 80% bolnišnic, ena od treh v Azad Kašmirju se je porušila, ostale so bile poškodovane in prenevarne za uporabo. Vse bolnišnice v severnem delu Pakistana so bile preobremenjene, večina lažje poškodovanih je bila oskrbljena v zasilno postavljenih poljskih bolnišnicah pod šotori (J.Z. 2005). V Islamabadu sta se porušila dva stanovanjska nebotičnika, več poslopij je bilo poškodovanih (Geo-tv 2005).

Prebivalci brez lastnega zavetja so bili naseljeni v začasna šotorska naselja ali preseljeni v druge pakistanske province, kjer so imeli sorodnike ali pa so jim sodržavljeni ponudili začasno nastanitev. Znanstveniki, ki so proučevali pokrajino, so ugotovili, da na potresnem območju dodatne grožnje predstavljajo nestabilna zemlja in pobočja, ki bi lahko zaradi vsakoletnega močnega monsunskega deževja tvorila zemeljske plazove. Lokalne skupnosti so se morale zato umakniti iz ogroženih predelov, predvsem s porečji večjih vodotokov in njihovih bregov, obvezno je še pol leta kasneje, nadzorovanje jezer na pobočjih hribov, saj bi morebitne razpoke lahko vodile do nenadnih poplav v vaseh ob vznožjih (Daily Times 27.6.2006).

Prebivalcev pa niso ogrožali le že obstoječi vodni sistem, temveč tudi umetna jezera in zajetja, ki so jih v potresu oblikovali plazovi, ki so zajezili nekatere reke, na primer jezero Karli in podobni blizu epicentra, ki so bili zmožni poplavit domove 50.000 do 52.000 prebivalcev v pakistanskem delu Kašmirja. Verjetnost poplavljanja je naraščala skupaj s taljenjem snega v pomladnih mesecih, ko je gladina vode naraščala v pritokih reke Ganges in jezerih do 30 centimetrov na dan. Posebno nevarnost predstavlja dejstvo, da so ta umetno ustvarjena jezera postala ogledne točke za radovedne prebivalce neprizadetih delov Pakistana.

Eno leto po katastrofi po uradnih podatkih je v šotorskih naseljih prebivalo še okoli 100 000 Pakistancev, ki jim do zimskih mesecev niso uspeli zagotoviti boljših zatočišč ali

stalnih zavetij. To število se je preko zime povečevalo zaradi poplav in zemeljskih plazov (The Peninisula Qatar 2006).

4.2 SISTEM KRIZNEGA UPRAVLJANJA IN VODENJA V PAKISTANU

4.2.1 Pakistan kot država

Islamska republika Pakistan je nastala leta 1947 z osamosvojitvijo od Indije. Sprva je pretežno muslimansko ozemlje, ki se je odcepilo, tvorilo dva dela: Vzhodni in Zahodni Pakistan, kasneje je vzhodni del postal samostojna država Bangladeš tudi z vmešavanjem Indije. Zahodni del pa je ostal le Pakistan, glede na ustavo urejen kot zvezna republika z demokratičnimi načeli, ki zagovarjajo svobodo, strpnost in družbeno pravičnost, kot jo zapoveduje temelj islama, Koran. Dejansko je demokracija v državi pod okriljem vojaške oblasti (Constitution of Pakistan, Preamble 1973).

Država danes šteje 162.419.964 prebivalcev, večinoma muslimanov, saj le 3% prebivalstva predstavlja hindujce, kristjane in pripadnike drugih religij (CIA Factobook 2006).

Njihov uradna jezika sta urdujščina in angleščina, ki je ostala še iz kolonialnega obdobja pod okriljem Indije. Kot uradni jezik bo angleščina ostala »vse dokler ne bodo v državi vzpostavljeni takšni pogoji, da bo to vlogo na vseh področjih javne uprave lahko prevzela urdujščina« (Constitution of Pakistan, Preamble 1973).

Islam je v Pakistanu državna religija, ki je regijsko stisnjena med večinoma hindujsko kulturo v Indiji, drugačnim, plemensko razdeljenem Afganistanom in šiitskim Iranom. Vsa ta raznolikost otežuje vzpostavljanje in ohranjanje enotne identitete Pakistana.

Etnična in verska razdrobljenost ravno tako ne uživata svobodnega obstoja, saj so pravice in dolžnosti posameznika in skupnosti v Pakistanu pogojene in hkrati razcepljene med zapovedmi muslimanske vere ter z usmeritvami vlade v vojaških

rokah.

Država je urejena kot zvezna republika s štirimi samostojnimi provincami, ki imajo status zvezne države, poleg teh pa država obsega še teritorij glavnega mesta Islamabad kot samostojno zvezno enoto in en teritorij, ki še nima statusa province. Omenjene štiri province delujejo kot samostojne, dokaj homogene enote znotraj federacije in imajo naslednja imena: Beludžistan, Pandžab, Sindh in Severozahodna obmejna provinca; ozemlje s statusom teritorija zajema Plemenska ozemlja z zvezno ureditvijo. Pod pakistansko oblastjo je prav tako pakistanski del Kašmirja z deželama Severna ozemlja in Azad Kašmir (Jane's, Country Profile at a Glance 2005).

Izvršna oblast je urejena s predsedniškim sistemom, v katerem ima le-ta zelo močna pooblastila. Trenutni predsednik Prevez Mušaraf je na položaj prišel leta 1999 z nenasilnim vojaškim udarom, kasneje pa je bil z referendumom izvoljen kot predsednik še za petletni mandat. Njegovo izvolitev je potrdil tudi pakistanski parlament. Predsednik države v Pakistanu mora biti musliman, star najmanj 45 let, ob izvolitvi pa izreče prisego pred glavnim sodnikom vrhovnega sodišča. Njegova pooblastila so utemeljena z ustavo in njenimi amandmaji in mu omogočajo izključno pravico imenovanja in odstavljanja vodilnih oseb v vseh treh vejah oblasti, hkrati je v njegovi roki tudi celotna izvršna veja oblasti in ima moč pomilostitve in spreminjanja vseh sodnih sklepov ter sodb.

Pakistanski predsednik je tudi vrhovni poveljnik oboroženih sil, trenutno pa hkrati tudi poveljnik kopenske vojske in s tem vojaška oseba. Ta ureditev države trenutno ne omogoča civilnega nadzora nad oboroženimi silami, hkrati pa tudi ne neodvisnega delovanja vseh treh vej oblasti, saj so le-te podrejene interesom vojaško usmerjenega predsednikovega režima, kar je razvidno tudi iz dejstev, da prav on potrjuje v narodni skupščini izvoljenega predsednika vlade, ki je trenutno hkrati minister za finance in gospodarske zadeve, vse ostale ministre na 32 zveznih ministrskih položajih po predlogu predsednika vlade ter predsednika vrhovnega sodišča. Dvodomni parlament v svojem štiriletnem mandatu tako zakonodajno oblast izvaja pod budnim očesom najmočnejše politične sile - vojske. Značilnosti trenutnega režima oblasti v Pakistanu v več pogledih ne predstavljajo demokratične ureditve in svobode izražanja, kot jo zagovarja pakistanska ustava, saj je cenzura prisotna tudi v nedržavnih medijih, čeprav se le-ti oblasti ne bojijo preveč. Govorimo lahko le o vojaško administrativni ureditvi s spoštovanjem določenih demokratičnih pravic in svoboščin, pogojenih z zapovedmi

državne religije (Constitution of Pakistan, Preamble 1973).

Podobno velja v gospodarstvu, da je njegovo delovanje nekoliko dvoumno. Pakistan je dokaj revna, nerazvita država, ki je večinoma trpela zaradi notranjih političnih in drugih konfliktov, zelo majhne količine tujih vlaganj in precej drage oboroževalne tekme z Indijo. Po kritičnem obdobju leta 1980 so se gospodarske pomanjkljivosti nekoliko odpravile in se je popravila gospodarska rast. Nenasilni vojaški udar je sprva s seboj prinesel tudi gospodarske sankcije, saj mednarodna skupnost ni zaupala demokratičnim obljubam, vendar pa se je režim izkazal in si s tem pridobil nekaj virov tuje pomoči, ki prihaja večinoma iz ZDA, Kitajske in nekaterih arabskih držav. Pomembna je bila uvrstitev Pakistana na ameriški seznam pomembnejšega zaveznika izven zveze NATO. H gospodarski rasti pa so pripomogle tudi korenite reforme na področju odplačevanja dolgov, kreditiranja in bolj učinkovite fiskalne politike, kar je zmanjšalo deficit v prvem letu za 4 %. Razvoj pa se je okrepil do te mere, da je v letu 2005 gospodarska rast dosegla 8,4 % povečanja bruto domačega proizvoda, pri čemer je Pakistan pretežno kmetijska država, saj kmetijstvo predstavlja 75 % dejavnosti in prispeva 25% prihodkov v proračun, na njem pa sloni tudi celotna proizvodnja tekstila (bombaž, lan, blago), ki je glavna gospodarska panoga v državi.

Dvoumnost in nasprotja pa se kažejo v tem, da kljub napredku v gospodarstvu življenjski standard ni doživel vzpona, inflacija in visoka raven revščine še vedno predstavljata velik problem, prav tako tudi znatni tuji in domači dolgovi. Veliko sredstev pa vzame ohranjanje režima, ki ne predstavlja stabilne celote, saj ga izčrpava korupcija, notranji nemiri, ki jih povzročata nezadovoljna opozicija ter nesoglasja s sosednjimi državami. Težave so tudi s pridobivanjem energetskih virov. Pakistan mora uvoziti večino potrebne nafte in določene količine zemeljskega plina. Nekaj plina sicer pridobiva iz lastnih virov, vendar mora rezervne zaloge pridobiti iz tujine. Njegova poraba naj bi se v naslednjem desetletju podvojila, kar bo brez uspešne ekonomske politike, novih najdišč in primernih pogodb s tujimi partnerji povzročilo nove težave.

Delno rešitev vlada vidi v plinovodu, ki bi preko pakistanskega ozemlja potekal iz Irana v Indijo, vendar je ta načrt odvisen od mirnih odnosov z obema sosednjima državama in notranje stabilnosti. Država bi morala odpraviti vire notranjega nasilja in terorizma, ki marsikdaj za tarče izbere energetske in druge gospodarske objekte (CIA Factbook 2006).

Gospodarstvo v Pakistanu napreduje tudi v smislu izvoza in uvoza, vendar so njegove možnosti za razcvet omejene, dokler ne bo vzpostavljena večja varnost za poslovanje, predvsem na območjih ob meji z Afganistanom. Izboljšati pa se bo moral tudi režim v smeri demokratizacije in umirjanja odnosov z Indijo (Jane's, Executive Summary 2005).

Namen države je zagotoviti takšno obliko demokracije, ki bi omogočila varnost, stabilnost ter razvoj. Vendar mora pakistanski sistem hkrati tolerirati močno voljo vojaškega režima, ki vodi državo, kar dokaj slabo vpliva na mnenje o legitimnosti obstoječe oblasti. Velikokrat je legitimnost spodbita z nasiljem, ki izvira iz ekstremističnih verskih skupin, ki nasprotujejo vladi, iz separatističnih nagnjenj prebivalcev na nekaterih delih ozemlja in iz konfliktov med sunitsko in šiitsko frakcijo islama. Nasilje se izraža v obliki terorizma, bombnih napadov, ki niso nujno samomorilski, napadov na tujce ali pripadnike drugih verskih ter etničnih skupin, obmejnih incidentov in podobno (Jane's, Internal Affairs 2005):

- Vse od leta 1980 so spori med Suniti in Šiiti zahtevali okoli 4000 življenj, predvsem v večjih urbanih središčih po celotni državi. Ta oblika nasilja ni omejena le na določena območja, razširjena je na večih ravneh. Nestrpnosti in nasprotja se izražajo s samomorilskimi napadi, katerih glavna tarča so objekti, kjer se zadržuje večje število Šiitov (mošeje). Oblasti se proti takšnem verskemu nasilju le s težavo borijo. Vlada je sicer prepovedala militarizacijo ekstremističnih skupin in njihov obstoj kot takšen, še vedno pa nima močno želene podpore pri verskih predstavnikih v smislu označevanja nasilja kot kriminalnega dejanja ne le glede na zakonske določbe, temveč tudi po načelih islama.
- Drug vir nasilja v Pakistanu so napadi na tujce in neislamske verske skupine. Ti napadi so postali pogostejši za tem, ko je država začela sodelovati z ZDA v boju proti terorizmu leta 2001 in se je na pakistanskih tleh nenadoma povečalo število pripadnikov ameriških oboroženih sil, ki so preko tega ozemlja delovali proti talibanskemu režimu in teroristični organizaciji Alkajde v Afganistanu. Vedno več je ugrabitev in napadov tudi na inženirje iz Kitajske, ki v Pakistanu pomagajo pri gradnji komunikacijske infrastrukture. Nasilje pa se izraža tudi z bombnimi napadi, ki niso samomorilske narave, eksplozivna telesa so le podtaknjena.

- Obmejni incidenti so prisotni ob afganistansko pakistanski meji na Plemenskih ozemljih z zvezno ureditvijo, kjer se odvija tudi bogata trgovina z orožjem in drogami iz Afganistana, naprej pa potujejo do večjih urbanih središč, kjer zopet postanejo vir organiziranega kriminala in revščine (Fairt 2004:118-122). Prebivalci Plemenskih območij močno nasprotujejo vplivu vlade na svojem ozemlju in ne odobravajo trenutne oblasti, ki podpira delovanje ameriških sil na tem območju. Lokalni voditelji podpirajo teroristične skupine in nudijo zatočišča prebeglim pripadnikom talibskega sistema in Alkajde, ti si tam pridobijo prostor za urjenje, potrebno opremo in orožje. S tega ozemlja delujejo nato proti Afganistanu z novimi udari. Varnostne sile, ki posredujejo proti delovanju omenjenih terorističnih organizacij, štejejo okoli 8000 pripadnikov, vendar zaradi uporov lokalnega prebivalstva niso uspešni pri preprečevanju nasilja. V varnostnih operacijah na tem ozemlju pa ne sodelujejo pripadniki policijskih enot, saj je na Plemenskih ozemljih pakistanska policija pogosto tarča napadov (IISS 2006: 220–221).

- Stabilnost države prav tako rušijo separatistična nagnjenja, njihov cilj je vpliv na vladno politiko. Kljub temu, da je Pakistan dokaj homogena dežela v verskem smislu, je etnično in jezikovno zelo pestra. Raznolikost pa se povečuje tudi z migracijami beguncev iz Afganistana in pribežnikov iz Indije. Oboji so v svoje skupnosti močno povezani in imajo precejšen vpliv na ravnovesje v posameznih regijah po državi. Njihovi vplivi se odražajo tako v lokalni kot tudi v državni politiki. Na zahodu se kot posledica tega pojavlja močna težnja nekaterih političnih strank, da bi se ozemlja pod njihovim okriljem odcepila ali celo osamosvojila. V večji meri so omenjena nagnjenja prisotna v Balohstanu in Severozahodni obmejni provinci. Prvi si prizadeva k osamosvojitvi, slednja pa k odcepitvi in združevanju z afganistanskimi ozemlji, čeprav nobeno ozemlje za izvedbo tega ni dovolj razvito. Separatistične želje se izražajo z raketnimi napadi na plinovode in s podtikanjem eksplozivov na vladne in gospodarske objekte, ki oskrbujejo celotno državo. Pogosti so napadi na varnostne sile, na tuje delavce in obiskovalce Pakistana, na tuje varnostne in oborožene sile, hkrati pa krivdo za pomanjkanje zdravstvene oskrbe prenašajo na državo. Z bombnimi napadi lokalna vodstva kažejo nasprotovanje zvezni vladi pri izkoriščanju naravnih in drugih dobrin, ne da bi lokalni mogotci od tega imeli korist (IISS 2006: 220–222).

K nasilju in težavam v boju proti njemu sodi v tem delu sveta tudi korupcija, ki je prisotna na vseh ravneh v državi. Netransparentnost javne uprave pomeni, da je Pakistan uvrščen na 92. mesto, skupaj z Albanijo in Argentino, na seznamu 139 svetovnih držav, ki imajo največ težav s korupcijo. Le-ta sega do najvišjih položajev v vseh vejah oblasti in je bila vzrok odstavitve nekaterih bivših voditeljev. Najbolj značilen primer je podkupovanje varnostnih sil za nadzor državne meje pri tihotapljenju droge. Kot vse oborožene sile v državi tudi obmejne enote uživajo veliko mero imunitete pred organi nadzora nad javnimi uslužbenci. Nasilje in korupcija znotraj države predstavljata v Pakistanu enako velik, če ne večji problem kot nesodelovanje in spori s sosednjo Indijo, oziroma trimilijonski naval beguncev iz Afganistana, čeprav so ti označeni kot glavna grožnja stabilnosti (Jane's, Security 2005).

4.2.2 Akterji kriznega odločanja

V večini demokratičnih držav so za krizno upravljanje in vodenje odgovorne enote civilne zaščite, policije, vojske ter podobne varnostne sile in humanitarne organizacije, povezane v enoten sistem pod državnim nadzorom. To bi v tem primeru pomenilo, da so te organizacije tiste, ki jih je treba preučiti glede na njihovo organizacijo, delovanje in pogleda javnosti na njihovo delo. Učinkovito delovanje in sodelovanje med njimi vodi v pravilne odločitve, ki v krizi rešujejo življenja.

- **Pakistanska civilna zaščita** je združena s pojmom civilne obrambe. Med njima ni jasne razmejitve glede nalog zaščite in reševanja ter delovanja civilnih organov proti vojaški grožnji. Oba pojma se uporabljata za opisovanje vseh omenjenih nalog.

Zakon o civilni obrambi iz leta 1952 pravno opredeljuje obstoj civilne obrambe. Določila so dokaj stara, do dopolnitve je prišlo le enkrat leta 1994. Poleg zakona so natančnejše opredelitve prisotne še v Pravilih o posebnih pooblastilih civilne obrambe Pakistana. Dokumenta združujeta pojem civilne obrambe in civilne zaščite z nalogami zagotavljanja obrambe pred vsakršno sovražnostjo in grožnjo izven neposrednega bojevanja.

Namen civilne obrambe (zaščite) je pred napadom med njim ali po njem zagotoviti obrambo in preprečiti delovanje nasprotnika na lastnih tleh. V času odsotnosti groženj s

strani oboroženih spopadov pa ima nalogo izvajanja ukrepov zaščite in reševanja ob notranjih nemirih ter naravnih in drugih nesrečah.

Organizacijsko si vodenje civilne zaščite delijo zvezna, provincialna in lokalna oblast. Zvezna vlada je v okviru generalnega direktorata za civilno obrambo odgovorna za oblikovanje zakonske podlage, politike delovanja in za načrtovanje. Glavno vlogo ima tudi pri organiziranju izobraževanja na tem področju in pri usklajevanju funkcij v obrambni sferi glede delovanja civilne obrambe. Oblasti v provinci so odgovorne za neposredni nadzor nad operativnim delovanjem enot preko komisarjev, ki so neke vrste inšpekcijska služba s pooblastili za kontrolo nad lokalnim vodstvom civilne obrambe. Lokalna skupnost pa neposredno izvaja naloge. Šele na tej ravni se pojavijo operativni elementi civilne zaščite v obliki reševalcev, ekip za posredovanje ob nesrečah tehnične narave, gasilcev in enot za prvo pomoč. Vse te enote na lokalni ravni delujejo na prostovoljni bazi, le vodstveni kader je večinoma iz vrst pripadnikov vojske, policije ali drugih varnostnih organov (Pakistan Ministry of Interior 2005).

Province za operativo zagotavljajo sredstva za izobraževanje in kadre za upravljanje in vodenje, izobraževanje in nadzor, pod poveljstvom direktorata, ki spada k ministrstvu za notranje zadeve province. Ozemlja, ki nimajo statusa province, posledično nimajo urejene organizacije za zaščito in reševanje.

Zvezna vlada oblikuje generalni direktorat za civilno obrambo pod okriljem zveznega ministrstva za notranje zadeve. Direktorat je odgovoren za oblikovanje proračuna civilne obrambe, izda nove programe izobraževanja in upravlja z infrastrukturo, ki jo organi civilne obrambe uporabljajo za usposabljanja in posredovanje. Le-ta ima sedež v glavnem mestu vsake province ter v glavnem mestu pakistanskega dela Kašmirja. Severna ozemlja in Plemenska ozemlja organizacije in sredstev za civilno obrambo ter zaščito in reševanje nimajo. Takšna sredstva bi bila lahko tarča napadov skrajnežev, ki nasprotujejo zveznim oblastem, ali pa tarča indijskih sil pri posredovanju ob skupni meji (Government of Pakistan 2005).

Izobraževanje in usposabljanje prebivalstva poteka na treh ravneh:

- raven uslužbencev javne uprave, industrijskih in drugih gospodarskih podjetij,
- podajanje znanja prostovoljcem in njihovim organizacijam v celoti ter izobraževanje širše javnosti na lokalni ravni,
- organiziranje programov za poučevanje posameznih tem civilne obrambe na šolah

in univerzah - izobraževanje učencev, dijakov in študentov poteka v obliki vsakoletnih taborov, učni kader zagotovi generalni direktorat za civilno obrambo.

Vsa oprema za zaščito in reševanje je v izključni lasti zvezne vlade, uporabo določi direktorat v posamezni provinci. Operativnim enotam je na voljo le v primerih katastrofe ali vojne, ne pa za organizacijo izobraževanj ter vaj. Financiranje civilne obrambe Pakistana za vse njene organe poteka izključno iz zveznega proračuna ministrstva za notranje zadeve. Noben vir prihodkov ne prihaja s strani nevladnih organizacij ali gospodarskih ustanov. Omenjene tudi ne organizirajo lastnih humanitarnih sil, vse sile za zaščito in reševanje so podrejene državnim oblastem.

Pravno urejena je v pakistanski civilni obrambi le struktura nadzora in postopki izobraževanja ter usposabljanja. Samo posredovanje ob nesrečah je prepuščeno lokalnim operativnim skupinam. Ena bolj učinkovitih operativnih enot za reševanje je Reševalna služba v provinci Pandžab, ki vsebuje različne enote za zagotavljanje prve pomoči, požarnega varstva, reševanja ob nesrečah z nevarnimi snovmi, tehnične službe in podobno. Ustanovljen ima tudi lasten izobraževalni center. Njena pomanjkljivost je pomanjkanje izkušenj zaradi kratkotrajnega obstoja, kar pomeni, da se reševanja ob nesrečah učijo še sami inštruktorji. Ustanovljena je bila šele leta 2004, prej v tem delu Pakistana niso imeli usposobljenih niti reševalcev na področju nujne medicinske pomoči niti v urgencah bolnišnic (Punjab Emergency Service 2005).

- Ključno za posredovanje v krizi je **Pakistansko Združenje rdečega polmeseca**. Združenje je bilo ustanovljeno s strani vlade leta 1947 kot prostovoljna, nevladna organizacija za humanitarno dejavnost v Pakistanu in spada pod okrilje Mednarodnega združenja Rdečega križa. Svojo dejavnost izvaja avtonomno, vendar po predpisih, le na ozemlju Pakistana. Naloge združenja so humanitarne, socialne in razvojne narave, združenje je ključno telo pri posredovanju v kriznih razmerah, ki terjajo človeške žrtve. Glavna usmerjenost rdečega polmeseca v Pakistanu je namenjena naravnim katastrofam. Sledi pa posredovanje na območjih, ki so tarča terorističnih napadov, in vzpostavljanje sistema za obveščanje v obliki operativnih centrov. Strategija delovanja združenja intenzivno poudarja zagotavljanje pomoči ob terorističnih napadih v urbanih središčih z urgentno reševalno službo, ki zajema tako prvo pomoč kot nadzor in izvajanje dobave krvi za transfuzije. Struktura združenja je sestavljena iz več odborov, predseduje pa mu sam predsednik Pakistana. Prisotnost izvršne oblasti tudi v tem

organu kriznega upravljanja potrjuje dejstvo, da so vse organizacije, ki delujejo v sistemu zaščite in reševanja, neposredno ali preko predstavnikov podrejene zvezni vladi in so od nje odvisne v svojem delovanju. Podatkov o povezovanju z ostalimi akterji zaščite in reševanja ni (Pakistan red Crescent Society 2005).

- **ERC-Emergency Relief Cell** je celica za krizno posredovanje, ki usklajuje aktivnosti med zvezno vlado, provincami in lokalno skupnostjo v primeru krize. Njen namen je tudi vzpostavitev in ohranjanje povezav z mednarodno skupnostjo in njenimi organizacijami, hkrati pa upravlja z donacijami za lastna in tuja krizna posredovanja. Delovanje poteka preko kriznega centra, ki usklajuje delo posameznih enot na terenu in poroča nadrejenim organom. Za svoje delo ima na voljo eno skladišče s humanitarno pomočjo v glavnem mestu Pakistana in nekaj delilnih centrov v večjih urbanih središčih. Uporablja pa tudi helikoptersko eskadriljo s štirimi helikopterji, ki poleg reševanja opravlja tudi prevoze odgovornih oseb na ogled prizadetih območji. Glavna pomanjkljivost te organizacije je, da se njeno delovanje vzpostavi šele, ko do krize pride, ne vsebuje pa preventivne in izobraževalne dejavnosti (Capital Development Authority 2005: 9).

- **Pakistanski meteorološki oddelek** deluje v okviru ministrstva za obrambo kot znanstvena in storitvena organizacija. Njegova znanstvena sfera se poleg meteorologije ukvarja tudi z geološkimi in astronomskimi raziskavami. V kriznem odločanju je njegova vloga obveščevalne narave, v smislu pridobivanja in posredovanja ključnih informacij. Vzpostavljeno ima mrežo opazovalnih postaj, lasten telekomunikacijski sistem, postaje za analizo meteoroloških sprememb na vseh prometnih povezavah (cestni, železniški in letalski promet). Uvaja tudi nove, sodobnejše sisteme za napovedovanje poplav in zgodnejše odkrivanje seizmičnih dejavnosti, ključnih za ugotavljanje možnosti potresa. Del oddelka zagotavlja svetovanje ministrstvu za potresno varno gradnjo jezov in pomembnejših javnih objektov (Capital Development Authority 2005: 10–11).

- **Zvezna komisija za poplave** (FFC - Federal Flood Commission) zagotavlja preventivne ukrepe in sredstva za posredovanje ob poplavah. Organizirana je kot zvezna agencija za:

- načrtovanje ukrepov poplavne zaščite,

- nadzor nad poplavnim planiranjem na ravni provinc,
- standardizacijo protipoplavne gradnje.

Zvezna vlada preko komisije nadzoruje nižje ravni glede poplavne preventive, financira raziskovanje poplavnih območij in razvoj preventive (Capital Development Authority 2005).

- **Nacionalna celica za KUV**, (NCMC-National Crisis Management Cell), deluje v okviru ministrstva za notranje zadeve kot krizni center za zbiranje informacij o nesrečah po celotni državi. Ima tudi vlogo koordinatorja za obveščanje podobnih centrov v provincah in je v tem smislu primerljiv z našim Centrom za obveščanje RS (Capital Development Authority 2005).

- **Policija** je v Pakistanu organizirana v obliki samostojnih komisariatov v štirih provincah, na čelu katerih je komisar, neposredno podrejen političnemu vodstvu posamezne province, hkrati pa mimo njega zvezni vladi, natančneje ministrstvu za notranje zadeve, preko glavnega inšpektorja. Linija poveljevanja se naprej deli na manjša policijska okrožja. Plemenska ozemlja nimajo policije, prav tako je ni v Severnih ozemljih. Zakon in red tam vzdržujejo druge oborožene sile ter tamkajšnja dokaj anarhična lokalna skupnost, ki se stalno upira posredovanjem zvezne vlade.

Vodilne položaje zasedajo pripadniki PSP (Police Service of Pakistan - Pakistanska policijska služba). Njihova mesta na lestvici predstavljajo odskočno desko v karieri, odprte so jim poti do položajev v provincialni ali celo zvezni vladi.

Nabor za policiste poteka vsako leto z državnim izpitom. Delo je dokaj dobro plačano in ugledno. Kandidati, ki opravijo izpit, se udeležijo triletnega usposabljanja na policijski akademiji (National Police Academy 2004).

Po uspešnem usposabljanju so umeščeni v enoto, največkrat v provinci, iz katere prihajajo oziroma v sosednji provinci. Bolj odročne namestitve so redke, saj zaradi etničnih razlik med provincami predstavniki zvezne oblasti iz drugih krajev lahko predstavljajo vir nestrpnosti. To je tudi razlog za odsotnost policijskih sil v prej omenjenih delih Pakistana. Namestitev v določeno enoto pa je odvisna tudi od politične volje in potreb.

Prebivalci Pakistana v policiji ne vidijo zaščitniške sile. Zaupanje vanjo ne obstaja, prevladuje spoštovanje, ki izhaja iz strahu pred fizično silo. Vpliv politike na policijsko

delo je precejšen. Policisti v svojih postopkih v večini primerov ukrepajo v korist veleposestnikov in drugih vplivnih osebnosti, korupcija seže vse do najvišjih položajev. Do običajnega prebivalstva deluje policija pogosto zelo kruto, zaslišanja lahko spremlja mučenje osumljencev, dokler ti ne izdajo "pravih" informacij ali ne priznajo kaznivega dejanja. Pojavlja se tudi veliko število podatkov o neutemeljenih pridržanjih, kjer za izpustitev policija zahteva visoke podkupnine. Težave imajo policisti prav tako pri spoštovanju človekovih pravic. Pogosti so napadi in nadlegovanja prebivalcev, ki so krščanskega ali hindujskega porekla (Asian, Human Rights Commission 2006).

Pri posredovanju nad množicami so redno v uporabi boleči pripomočki za izvajanje sile. Vsi policisti so oboroženi z avtomatskimi puškami, ki pa jih ne obvladujejo vedno. Rezultat neusposobljenosti za delo z orožjem so nedolžne smrtne žrtve, vsako leto kar okoli 100 državljanov.

Napredka v pakistanski policiji ni bilo vse od kolonialnega obdobja. Nikakor pa ne dosega standardov, ki veljajo v 21. stoletju. Še vedno je usmerjena v vzdrževanje reda za vsako ceno. Vlada pa ne namerava kmalu uvesti nujno potrebnih korenitih reform.

Zelo malo podatkov o pakistanski policiji kaže na to, da ima v lastni zasnovi tudi možnost posredovanja ob nesrečah kot sila zaščite in reševanja. Vendar se, glede na to, da so njene naloge odvisne od navodil oblasti, udejstvujejo tudi pri posredovanju v posameznih katastrofah. V kakšnem številu je odvisno od političnih potreb, obsega nesreče in ne od prej načrtovanih ustaljenih postopkov. Prav tako je od primera do primera različno sodelovanje z drugimi varnostnimi in oboroženimi silami, kadar gre za reševanje v krizi (Jane's, Security and Foreign Forces 2005).

- Pakistanske **oborožene sile** poleg regularne vojaške organizacije vsebujejo še vsaj šest različnih paravojaških enot. Regularne sile obsegajo med 619.000 (IISS 2006: 238–241) in 620 000, (Jane's, Armed Forces 2005), pripadnikov redne sestave in okoli 520 000 rezervne sestave. Vojska se deli na kopenske sile, vojno mornarico in vojno letalstvo, v sklop regularnih sil spada še obalna straža. Kopenska vojska je najštevilčnejša, saj Pakistan ne uživa ugodnega geostrateškega položaja, zato ima 550.000 pripadnikov redne sestave ter 513.000 rezervistov. Ostali dve veji sta zastopani v manjšem številu: vojno mornarico sestavlja 24.000 rednih in 5.000 rezervnih pripadnikov, letalstvo pa

45.000 vojakov redne sestave in 10.000 rezervistov. Struktura kadra je zelo podobna britanskemu modelu (IISS 2006: 238–241).

Pripadniki oboroženih sil prihajajo iz celotne države, vendar zakonodaja ne predvideva enakomerne geografske zastopanosti. Celotna vojska je neposredno podrejena zvezni vladi, ki razpolaga z njo po volji predsednika države. Predsednik sam, kot vrhovni poveljnik oboroženih sil in hkrati poveljnik kopenskih sil, določa njeno sestavo in določa delovanje ministrstva za obrambo, imenuje tudi predsednika vrhovnega poveljstva sil (Constitution of Pakistan, Preamble 1973).

Glavne naloge pakistanskih sil so začrtane v ustavi, izhajajo pa tudi iz zaznavanja zunanjih in notranjih groženj. Ustava zagovarja, da mora vojska braniti narod pred zunanjo agresijo in na podlagi zakonskih aktov nuditi pomoč civilnim oblastem, kadar jih te potrebujejo. To pomeni tudi, da določen del oboroženih sil izvaja tudi nadzor nad državno mejo in razmejitveno linijo na območju Kašmirja.

Služenje predsedniku države za ohranjanje notranjega reda pri umirjanju pobesnelih množic je prav tako na seznamu nalog oboroženih sil in ni najbolj demokratična značilnost namena vojske (Library of Congress Country Studies 1994: internet).

Širok spekter področij delovanja in vojaški status predsednika države uvršča vojsko na čelo oblasti države. V politični sferi je glavna politična sila države, kljub močni konkurenci tridesetih političnih strank. Močan politični položaj vojski nudi tudi imuniteto pred organi nadzora. Delovanje po navodilih predsednika in vlade ne sme biti sankcionirano s strani zakonodajne ali sodne oblasti (Constitution of Pakistan, Preamble 1973).

Oborožene sile v Pakistanu, ki so po številčnosti 7. na svetu, so za opravljanje vojaško obrambnih nalog dobro opremljene in usposobljene. Njihovo delovanje temelji predvsem na ofenzivni obrambi pred zunanjimi grožnjami. Pomemben vir oskrbe z opremo so ZDA in Kitajska, saj dobavljata večje količine sodobne opreme in pomagata pri obnovi zastarelih sistemov. Ker so se ZDA v preteklosti izkazale za Pakistan kot nezanesljiv vir, se je država po pomoč obrnila tudi na druge vire, na primer iz Francije in z Arabskega polotoka. Visoki izdatki za oborožene sile in njihovo opremo so rezultat sovražnosti, ki jih je država občutila v preteklosti od Indije. Iz tega se je razvila tudi

draga oboroževalna tekma s konvencionalnim in jedrskim orožjem z namenom zastraševanja pred morebitnim prvim napadom. Dragi sodobni oborožitveni sistemi so nadomestilo številčne premoči sosednje Indije. Priprave na zunanje grožnje in notranje nasilje nekoliko zamegljijo možnost učinkovitega delovanja pakistanske vojske kot sile za posredovanje ob naravnih nesrečah. Postopki delovanja so usmerjeni veliko bolj v oboroženo grožnjo kot v tisto, kar povzročijo naravne sile, čeprav je glede na svoje predpise vojska ključen element pri posredovanju ob katastrofah. V tem primeru nabava oborožitvenih sistemov zasenči nabavo opreme za reševanje in dostavo pomoči (Jane's, Armed Forces 2005).

Ob grožnjah narave je njena naloga neposredno reševanje, evakuacija, nadzor nad poplavno preventivo, razmestitev kadra, opreme in materiala na načrtovane lokacije ter izobraževanje in usposabljanje civilnih ter vojaških reševalnih enot. Standardni postopki so uvedeni le za primere poplav, posredovanje v drugih krizah je odvisno od trenutnih razmer in odločitev zvezne oblasti. V primeru potresa so ključni helikopterji ter tovornjaki za dostavo pomoči in inženirska oprema za odpravljanje neposrednih posledic ter odpiranje poti. Za pomoč v nesrečah ima vojska na voljo okoli 120 transportnih in večnamenskih helikopterjev, podatki o cestnih transportnih sredstvih niso natančni, vprašljivo je tudi njihovo stanje pripravljenosti (IISS 2006: 238–241).

- Poleg vojske ima država na voljo tudi nekatere **paravojaške sile**. Večina jih je specializiranih za določene naloge:

- **Korpus za nadzor državne meje** skupaj z enotami pakistanskih rangerjev šteje 95.000 pripadnikov. Pod okriljem ministrstva za notranje zadeve deluje kot vojaška enota na meji z Afganistanom. Korpus je razdeljen na dve poveljstvi, enim v Severozahodni mejni provinci in drugim v Beludžistanski provinci. Na čelu poveljstva je generalni direktor korpusa s činom general majorja. Obmejne sile ne sodelujejo pogosto v varnostnih akcijah znotraj države, prisotne so bile le v posredovanjih na nekaterih množičnih izgredih v Plemenskih ozemljih. Njihove naloge so omejene na nadzor nad priseljevanjem navala beguncev iz Afganistana zaradi tamkajšnje vojne. Nadzor meje pa včasih terja tudi smrtne žrtve.

- Organizacijsko podobni so že omenjeni **Pakistanski rangerji**, le da je njihovo delo osredotočeno na vzhod države, v provincah Sind in Pandžab. Delovanje v akcijah vzpostavljanja reda in miru v notranjih nemirih je pri njih zelo pogosto, skupaj s policijo skrbijo tudi za red in mir v urbanih središčih. V primeru vojne vodenje teh sil prevzame ministrstvo za obrambo. Rangerji spadajo v vojnem stanju neposredno pod poveljstvo generalštaba kopenske vojske. Vodilni častniški kader v obeh obmejnih varnostnih silah prihaja iz vrst oboroženih sil.
- Pakistan razpolaga tudi z lastno **nacionalno gardo**, ki pa je zelo razdrobljena in tako v varnostnih kot tudi obrambnih nalogah dokaj neučinkovita.
- Z veliko pooblastili deluje še **pomorska varnostna agencija**. Ta je dobro povezana z vojno mornarico in zagotavlja svojo prisotnost v ekskluzivni ekonomski coni, ki spada pod pakistansko ozemlje. Vodi in oskrbuje jo ministrstvo za notranje zadeve, operativno pa deluje večinoma na patroljnih čolnih.
- **Obalna straža** ima podobno opremo, popolnjujejo pa jo pripadniki regularnih oboroženih sil. Organizirana je v tri poveljstva bataljonske ravni. Njihova glavna naloga je preprečevanje tihotapstva na morju.

Vse omenjene vrste paravojaških sil služijo varnosti in obrambi države, vendar imajo omejene pravne, organizacijske in materialne sposobnosti za posredovanje ob kriznih razmerah, ki so posledica naravnih nesreč, (Jane's, Armed Forces 2005).

4.2.3 Strateške usmeritve kriznega upravljanja in vodenja v Pakistanu

Za KUV pogostih naravnih nesreč v Pakistanu, kot so poplave, sušna obdobja, neurja, plazovi in potresi, so odgovorni vsi zgoraj omenjeni akterji, vendar jim primanjkuje integriranih usmeritev za medsebojno sodelovanje in kakovostnih strateških načrtov posredovanja. Država v primeru nesreče velikokrat ukrepa mimo organizacij, ki so pomemben del sistema KUV, oziroma uporabi le tiste, ki se ji zdijo primerne v danem

trenutku. Ostale so v operativnem in finančnem smislu večinoma prepuščene same sebi (United Nations Development Programme 2006).

V letu 1974 je država pripravila nacionalni načrt, ki je vključeval sodelovanje različnih segmentov kriznega upravljanja in vodenja. Načrt je vseboval organizacijske priprave, razdelitev odgovornosti med akterji in vpeljavo standardnih postopkov za posamezne primere nesreč, vendar nikoli ni bil dokončan in sprejet.

Pomanjkljivost strateškega kriznega načrtovanja je tudi v zanemarjanju določenih vrst nesreč. Temeljiteje se Pakistan posveča le poplavam, kjer so deloma vpeljani postopki obveščanja in evakuacije, v primerih drugih nesreč se postopki kriznega upravljanja in vodenja določijo šele po samem dogodku, glede na trenutne odločitve akterjev KUV, ponavadi z dvigom proračuna za odpravljanje posledic ter spodbujanje preventive in načrtovanja, ki pa ne zdrži do naslednje krize.

Korupcija je prisotna tudi na tem področju. Nekateri predeli države ali določeni deli infrastrukture so zaradi političnega, ekonomskega ali strateškega pomena deležni učinkovitejšega preventivnega načrtovanja v primerjavi z drugimi predvsem, podeželskimi ozemlji ali objekti.

Sistem kriznega odločanja le redko deluje po načelih stroškovne učinkovitosti. Inštitucije, ki v njem delujejo, nimajo dolgoročnih vizij, vprašljiv je njihov obstoj in obstoj delovnih mest v njih, zato se pri zaposlenih pojavlja nezainteresiranost in s tem neučinkovito delo. Primanjkuje tudi usposobljene delovne sile, tudi zaradi zanemarjanja znanja, interesov in usposobljenosti civilnega prebivalstva. Zanemarjeno je tudi upoštevanje možnosti krizne situacije v razvojnih načrtih in povezovanje sistema KUV v razvojne in okoljske programe (UNISDR 2005).

4.3 KRIZNO ODLOČANJE V PRIMERU POTRESA

4.3.1 Kronološki okvir in sprejete odločitve akterjev

Odziv na krizo, ki je Pakistan prebudila 8. oktobra 2005, je najprej potekal z aktiviranjem in razpošiljanjem lokalnih reševalnih enot na prizadeta območja, takoj za tem je sledila popolna mobilizacija vojske.

Prva je bila faza reševanja v prvih dneh po katastrofi. Enote Rdečega polmeseca so v prestolnici začele z reševanjem v eni uri po končanem tresenju tal, v drugih predelih pa je do začetka posredovanja trajalo nekaj dlje. Glavne ovire so predstavljale zasute in drugače uničene ceste ter ostale komunikacijske povezave. Reševalne enote drugih humanitarnih organizacij prav tako niso imele svojih predstavnikov in izpostav na nekaterih oddaljenih predelih. Konvoj za Severozahodno obmejno provinco in Kašmir je bil pripravljen še dopoldne, na cilj je prišel v popoldanskih urah istega dne, vendar ni dosegel vseh vasi, ki so bile zasute ali brez povezav. Edina rešitev za ta območja so bili transportni in večnamenski helikopterji.

Kjer je bilo reševanje mogoče, so sodelovale vse enote zaščite in reševanja. Delo je potekalo ročno, brez večjih strojnih in gradbenih pripomočkov. Nove žrtve so odkrivali postopoma, število je v prvem dnevu zraslo na 18 000 samo v dostopnih predelih urbanih središč, kar je pomenilo le nekaj odstotkov celotnega potresnega območja. Prednost pri reševanju je bila na strani tistih, ki jih je bilo lažje rešiti, kar je osnovna taktika reševanja iz ruševin (Delo 2005).

Vzpostavljene pakistanske sile za zaščito in reševanje nimajo stalnega sistema kriznega upravljanja in vodenja ob katastrofalnih primerih, zato je bilo njihovo delovanje pogojeno s trenutno situacijo, brez ustrezne strateške osnove. Za lažje posredovanje in lastno varnost so svojo avtoriteto prepustile vojski, ki je deloma delovala povezano (The Dawn 2005).

Za kopanje dostopnih poti do zasutih delov je bila odgovorna vojska. Pri organiziranju reševanja je vzpostavila poseben sistem. Na potresnem območju je postavila tabore za prvo pomoč preživelim, tudi z osnovnimi pogoji za najnujnejše kirurške posege. Vsaka taka baza je vsebovala osnovno skupino zdravnikov in vojakov. Poleg tega je bila ta

baza tudi izhodišče za napredovanje v reševanju na tem delu ozemlja. Vojaki so od tu delovali po potresnem območju. Reševalne enote so iskale in oskrbovale ponesrečence, inženirske enote so utrjevale in odkopavale zasute ceste, da so omogočile prehod ostalim zemeljskim enotam. Ko je osebje tabora uspelo očistiti ceste v še neraziskane prizadete predele, se je celoten tabor z vso opremo premaknil naprej, da je bil bližje tistim, ki so nujno potrebovali zdravstveno oskrbo, oskrbovance tabora pa so premestili v večje zasilne zdravstvene objekte. Če niso bili sposobni za prevoz, je na kraju bivšega tabora ostalo nekaj zdravstvenega osebja, ki se je kasneje pridružilo svoji skupini na novi lokaciji. S selitvijo se je tudi zmanjšala razdalja za dostavo hrane in druge pomoči na prizadetem območju s tovornjaki ali helikopterji (The Dawn 2005).

Država je do večera 8. oktobra ukrepala s postavljanjem kriznih centrov v obliki "celic za krizno vodenje in upravljanje", za zbiranje in razdeljevanje humanitarne pomoči (Huma 2005) in 150 šotorskih naselij za nekaj milijonov beguncev, ki so ostali brez vsakršnih zatočišč. Število omenjenih šotorskih naselij je zraslo na 520 (EERI 2006), od teh jih je bilo 30 postavljenih načrtno, ostala so bila vzpostavljena dokaj spontano in so streho nudila okoli 200 000 beguncem. Drugi brezdomci so se namestili v taboriščih in drugih zatočiščih, ki so jih vzpostavile tuje nevladne organizacije in prostovoljci (Inter Press News Agency 2006).

Tuja pomoč je bila sprejeta v hipu, zapletlo se je le pri ponujeni pomoči iz Indije in pri odpiranju prehodov čez razmejitevno linijo (CNN 2006). Oblasti so se hitro povezale z mednarodno skupnostjo in zaprosile predvsem za pomoč v obliki najnujnejših sredstev kot so zasilna zatočišča in helikopterji. Ti so prišli tudi iz "neuradnih" ameriških postojank v državi. Do večera je na ozemlje Pakistana prispelo več tujih enot za zaščito in reševanje ter znatne količine opreme in materialne pomoči. Predsednik je zagotavljal, da bo pomoč namenjena izključno prizadetemu prebivalstvu (SA 2005).

Na državni ravni so oblasti večinoma skušale osnovati načrte pridobivanja materialne in denarne pomoči. Naloge reševanja ponesrečenih so bile delegirane na raven vojske in drugih humanitarnih organizacij, ki so za svoje delo dobile nekaj osnovnih napotkov.

Skladno z obstoječim sistemom kriznega upravljanja in vodenja enote niso bile usmerjene in nameščene na ciljno območje posredovanja s strani skupne vodstvene organizacije. Kraj reševanja je bil določen naključno glede na to, kje je bilo le-to najbolj potrebno in kateri predeli so bili dostopni, odvisno od uspešnosti vojske pri odkopavanju komunikacijskih povezav. Posledica tega in tudi neprehodnih cest se je pokazala, ko 20 ur po potresu enote za zaščito in reševanje še niso dosegle pakistanskega dela Kašmirja. Pokrajini Azad Kašmir in Jamu ter Severna ozemlja sta bili prepuščeni sami sebi. Prebivalci so odkopavali preživele, ki so nato čakali na pomoč od drugih, ter pokopavali mrtve (Relief Work 2005).

Po nekaj dneh se začne drugačna faza reševanja življenj. Vse večji pomen so dobili ukrepi preprečevanja bolezni in novih žrtev zaradi pomanjkanja pitne vode, oblek in strehe nad glavo. Le- to je v potresu izgubilo približno 3 do 4 milijone ljudi, za katere je bilo treba vzpostaviti vire pitne vode, začasna šotorska zatočišča, ki jih je primanjkovalo v vseh skladiščih. Problem je bil tudi z dostavo, saj nekateri višji gorski predeli ozemlja niso dobili sredstev pomoči, vse dokler jih niso preleteli helikopterji in tako sploh odkrili, da so prizadeti, (Delo 2005).

V 10 dneh po glavnem potresnem sunku je vojska uspela odkopati glavne prometne povezave v potresnem območju, za ostale ceste je vlada predvidevala odkopavanje v nekaj tednih. Dolgo obdobje prodiranja je močno zmanjšalo število preživelih v ruševinah. Okoli 50 odstotkov doline Neelum helikopterske in zemeljske enote v tem času še niso dosegle. Po pomoč so preživeli hodili čez hribe v bližnje zbirne centre. Podobno je bilo tudi v drugih predelih Pakistana. Reševanje življenj dva tedna kasneje je potekalo lahko le še z dostavo velikih količin hrane, pitne vode, zdravil, odej, oblek, in zasilnih šotorskih bivališč. Prebivalci so potrebovali tudi grelne štedilnike. Z zbiranjem zadostnih količin potrebne pomoči je bilo v Pakistanu veliko težav, saj je le-te primanjkovalo. Še večji problem pa je predstavljala dostava pomoči prizadetim zaradi zasutih cest, pomanjkanja logistike (helikopterjev, tovornjakov, težkih gradbenih strojev...) in zaradi zelo velikega števila prizadetih.

Mednarodna skupnost si je prizadevala pripeljati v državo čim več v čim krajšem času, vendar so njene rezerve dosegale mejo zmožnosti, čeprav deset dni po potresu skoraj pol milijona preživelih še ni dobilo potrebne pomoči (The News 2005).

Za zagotavljanje večje količine pomoči in hitrejšo obnovo se je vlada povezala s privatnim sektorjem. Ta naj bi pomagal predvsem s tovornjaki in drugo logistično podporo, da ne bi prihajalo do še več že tako številčnih prekinitev dotoka pomoči. Z odgovornimi so se pogajali tudi za odprtje železniškega prometa. Dosežen je bil dogovor z železnicami, da odprejo brezplačen železniški prevoz za reševalne enote, za njihovo opremo in materialno pomoč na potresno območje.

Vlada je 16 dni po potresu vzpostavila Organ za obnovitev in rehabilitacijo potresnega območja. Njegova glavna naloga je bila, da oceni nastalo škodo in predlaga potrebne ukrepe za obnovitev. Organ je deloval v okviru sedemčlanskega sveta, na čelu katerega je bil predsednik zvezne vlade Shukat Aziz (PTV - Pakistan Television 2005).

Vlada je ocenila, da bo obnova trajala pet do deset let, kar bi državo stalo vsaj pet milijard ameriških dolarjev. Za zagotovitev najnujnejših razmer za obstoj je predsednik zvezne vlade izdal rekonstrukcijski načrt, ki v prvi vrsti predvideva preseljevanje preživelih iz ruševin v zasilna bivališča, odpravljanje težav pri dostavi pomoči, zbiranje čim večje količine zdravil in medicinskih pripomočkov ter njihovo dostavo tja, kjer so najbolj potrebna.

Načrt je predvideval tudi stalno naselitev osirotelih otrok in vzpostavitev začasnih šolskih, zdravstvenih in drugih objektov za javno dobro, hkrati pa mora vlada poskrbeti za pravilno oceno škode in izvedljivo načrtovanje obnove infrastrukture. Država bi morala obnoviti tudi možnosti za delo in povečati zmožnosti na provincialnem in lokalnem nivoju. Sem spadajo tako tudi novi programi izobraževanja na področjih gradbeništva. Rekonstrukcijski načrt je predvideval zasnovano načrta za preventivo, usklajevanje, boljše zmogljivosti in enotno posredovanje ob bodočih kriznih razmerah (The News 2005).

Za popotresno obnovo je vlada sklenila, da prizadetim zagotovi sredstva in dokumentacijo. Ljudje pa nato sami izpeljejo gradnjo svojih domov in nekaterih redkih podjetij. Glede na velikost parcele posameznega državljana in njegove družine bi le-ta dobila od 5 do 10 tisoč rupij, 85 do 170 ameriških dolarjev, v obliki certifikatov za gradnjo novega doma.

Nezaposlenim je bila obljubljena še dodatna spodbuda tri tisočih rupij, nekaj več kot 50 ameriških dolarjev, mesečno za pol leta, če ne bi mogli najti dela za zaslužek, (Daily Times 2006).

Nekatera urbana središča, ki ležijo neposredno nad potresnimi prelomnicami in so bila skoraj popolnoma uničena, kot je na primer mesto Balakot s 3000 prebivalci, ne bodo obnovljena, temveč so se oblasti odločile, da jih postavijo na novo na drugi lokaciji. Lastnikom porušenih hiš, ki so živeli v zasilnih taboriščih so lokalne oblasti ponudile tudi do 75.000 rupij, če se vrnejo v mesto in si zgradijo nove domove poleg svojih starih (BBC 04.04.2006: internet). Province, ki so gostile begunce iz potresnih območjih, so jim ob odhodu zagotovile nekajmesečne zaloge hrane in po 1000 rupij na posameznika (Daily Times 2006).

Vlada je po pol leta začela z zapiranjem 30 zasilnih taborišč v Kašmirju in Severozahodni obmejni provinci. Begunci so bili napoteni na svoje domove, od katerih je bila večina še vedno v ruševinah, nekateri pa v sosednja taborišča s prostimi mesti. Preseljevanje nazaj na svoja ozemlja je bilo prostovoljno. Mnogo prebivalcev se je odločilo, da se raje namestijo v drugih taboriščih. Prebivalci so začeli tudi protestirati proti selitvi in odločitvam vlade. Zatrjevali so, da jim zaradi korupcije oblasti ne nudijo dovolj pomoči (Inter Press News Agency 2006).

Oborožene sile kot pomemben akter v kriznem posredovanju so imele ključno vlogo pri reševanju ponesrečenih in pri zagotavljanju njihove nadaljnje varnosti, po navodilih zvezne vlade so prevzele tudi odločevalsko vlogo kriznega upravljanja in vodenja. Njihovo delovanje je bilo glede na ocene tujih reševalnih enot učinkovito in dobro organizirano. Upravljanje taborišč in dostava pomoči prizadetim je potekala dokaj hitro in uspešno. Humanitarne organizacije, ki so nudile pomoč brez spremstva oboroženih sil, pogosto niso dosegle svojih ciljev. Veliko tovornih vozil s hrano, šotori in podobnim so oropali tisti, ki so že prejeli pomoč, (The Dawn 2005).

Vendar pa naj bi uspešno delovanje veljalo le za vojaške enote, ki so sodelovale s tujci in so bile dobro opremljene. Velik del oboroženih sil ni sodeloval v sklopu reševanja krize. Ostali so na svojih položajih na razmejitveni črti ali na nalogah v obveščevalnih postajah, saj potres ni zasenčil percepcije zunanje grožnje do te mere, da bi vlada

popolnoma spremenila svoje prioritete. Trajalo je 72 ur, da se je vojska popolnoma mobilizirala (Cameroon-Moore 2005). Oblasti so napotile na potresno območje le del sil, ki naj bi znašal 30 do 50 % razpoložljivega kadra in opreme (Shareef 2005).

Da se zunanja grožnja, predvsem Indije, pakistanskim oblastem kljub nekajletnemu premirju še vedno zdi nevarna, je razvidno tudi iz odločitve vlade, da se ne odpove nabavi 55 novih in 25 rabljenih jurišnih letal F-16 in delov za njihovo posodobitev, diplomacija se pogaja le o začasni preložitvi poslov (Inter Press News Agency 2006).

Za razliko od državnih akterjev kriznega odločanja, so nekatere nevladne humanitarne in druge, tudi tuje, organizacije delovale samostojno, bolj ali manj uspešno. Kritik o njihovem delovanju ni bilo. Bile pa so tarča napadov skupin prebivalcev, ki po lastnih mnenjih niso dobili dovolj pomoči, ali pa so z njo hoteli zaslužiti lahke denarje. Vendar teh organizacij to ne odvrča od nalog nudenja pomoči.

4.4 ANALIZA POTRESA

Delo enot, ki so posredovale v potresu, je bilo dokaj kakovostno, vendar je za analizo celotnega sistema potrebo preučiti vse njegove segmente. Pomembna je pripravljenost na tovrstno krizo v smislu preventive in poznavanja pričakovanj javnosti, prav tako pa je potrebno prizadete v krizni situaciji obveščati o stanju krize in možnim virom pomoči.

4.4.1 Potresna preventiva

Potresna preventiva v celotni državi, predvsem na prizadetih območjih, peša v vseh pogledih. Protipotresno gradbeno načrtovanje predvideva razdelitev države na 4 seizmične cone, glede na povečevanje minimalnega pospeška tal pri potresni aktivnosti. Ocene teh pospeškov so podcenjevane. Maksimalni pospešek tal, ki so ga ocenile pristojne pakistanske službe v coni potresnega območja, je 2 do 3 krat manjši, kot jih znanstveniki v Afganistanu predvidevajo za ozemlje ob meji med državama, ki ni bilo

prizadeto v potresu, čeprav je stopnja ogroženosti zelo podobna, saj leži ob istih glavnih prelomnicah. Cona, ki jo je prizadel potres, ni označena kot potresno nevarna, le del prizadetega ozemlja na severu prizadetega območja je ocenjen kot nizko do zmerno potresno nevarno (Vidrih, Godec in Tomažević 2006: 106–107).

Pripravljenost na takšno katastrofo z vidika gradbeništva je v Pakistanu zelo pomanjkljiva. Protipotresne gradnje je bilo zelo malo, večina stavb je bilo šibko zgrajenih iz blata ali slabo vezanih opek, kar je prispevalo k velikemu številu žrtev in brezdomcev. Slaba gradnja je bila opazna celo v novejših porušeni stavbah, kar nakazuje na to, da sicer obstoječi predpisi niso upoštevani, so nezadovoljivi oziroma je nadzor nad njimi pomanjkljiv (Vidrih 2005).

Omenjene novejšje stavbe so sestavljene iz armirano betonskih okvirjev, stene pa so zapolnjene z opekami ali drugim polnilom in ne presegajo višine nekaj nadstropij, v mestih, na podeželju pa so bolj pritlične oblike. Polnilo sten in armirani okvirji med seboj niso vezani, uporabljena je slaba kakovost malte. Spoji so zato zelo togi, zato pri premikanju zaradi pomanjkanja fleksibilnosti prihaja do pokanja in lomljenja konstrukcije celo brez vpliva potresnih sunkov. Rušenje nearmiranih podeželskih kamnitih, opečnih stavb in mestnih stavb iz betonskih blokov je posledica istih razlogov. Malta kot vezivno sredstvo je pogosto tako slaba, da se drobi že v človeških rokah. Redkost je žgana opeka, uporablja se večinoma opeka sušena na zraku, ki je manj odporna na vplive okolja, predvsem pa ne zagotavlja primerne trdote, da bi bila potresno varna. Odsotnost navpičnih in vodoravnih gradbenih povezav in pretanke stene so onemogočile obstanek mnogih višjih stavb v potresu (Vidrih, Godec in Tomažević 2006: 99–102).

Poleg slabega načina gradnje je k rušenju prispevala tudi napačna izbira lokacije gradnje. Večina zgradb je skoncentriranih na šibkih poplavnih nanosih rek, ki sestojijo iz drobljivih, nepovezanih peščenih in prodnatih elementov. Veliko objektov pa je postavljenih tudi na pobočjih, ki so podvržena zemeljskim plazovom (Hussain 2006: 3).

Prodnata tla ob večjih vodnih virih so potresno zelo nestabilna, saj pogosto pride do pojava utekočinjenja tal, ko se zaradi tresenja tal podtalna voda dvigne in pomeša s sedimentnimi kamninami. Možnost utekočinjenja tal v Pakistanu je največja v dolinki

reke Ganges, kjer ta pojav lahko prizadene 100 do 200 kilometrov dolgo območje (Jackson 2006: 7).

Stanje potresne preventive je razvidno tudi iz dejstva, da je potres porušil 8.000 šolskih objektov v Severozahodni obmejni provinci in 2000 šol v manj naseljenem Kašmirju, poleg velikega števila bolnišnic in drugih javnih zgradb.

Analitiki domnevajo, da je razlog za to korupcija gradbenega sistema začeni z gradbenim projektiranjem, z uporabo materialov in načinom gradnje. *»Od 30% do 60 % denarnih sredstev za gradnjo in obnovo vladnih objektov naj bi izginilo vsako leto v druge namene. Gradbeni materiali so zato manj kakovostni, kar se odraža v šibkih konstrukcijah stavb.«* Dobiček od gradnje je večji na račun potresne varnosti (The Cristian Sience Monitor 2006).

Nadzor nad potresno varno gradnjo obstaja le na zahtevo investitorja, kar pomeni, da je v splošnem varnostnem vidiku popolnoma neučinkovit. Investitorji, ki želijo privarčevati pri vlaganju v svoje projekte, se odpovejo varni gradnji, kar je razvidno že pri obnovi naselij in infrastrukture poškodovane v obravnavanem potresu, ko posamezniki obnavljajo objekte mimo predpisov ali strokovnih mnenj (Vidrih, Godec in Tomažević 2006: 106–107).

4.4.2 Krizno komuniciranje

Kriza je stresna situacija, ki s seboj prinaša veliko količino informacij, ki zahtevajo temeljito obravnavo in ukrepanje v zelo kratkem času. Informacije pa morajo biti posredovane akterjem KUV, prizadetim in ostali javnosti, zato je odkrito, verodostojno in strokovno krizno komuniciranje pomemben del učinkovitega kriznega upravljanja in vodenja (Malešič 2006: 296).

Učinkovito krizno komuniciranje zahteva zmogljivo komunikacijsko infrastrukturo in široko pokritost z njo. Pakistan takšnega sistema ne premore, saj ima država le 22 televizijskih in 49 radijskih hiš. Samo 9 % prebivalcev uporablja internet, 2,5 % ima na voljo klasične telefonsko povezavo in 1,5 % prebivalcev mobilne telefone. Večina naprav je v mestih in v večjih urbanih središčih. Obstoj televizijskega ali radijskega

sprejemnika ter sprejem signala na podeželju in v gorskih predelih pa je vprašljiv ali zelo redek. Informacije se prenašajo preko posrednikov večinoma ustno (CIA 2006).

O potresu je poročalo poleg državne televizije le še 15 domačih zasebnih medijskih hiš in 10 radijskih medijev. Od vseh televizijskih in radijskih postaj jih polovica ni bila izkoriščena. Vsi pakistanski mediji so podajali informacije preko uradnih izjav pakistanske vlade, ki jih je poskušala zaposliti tudi z nujnim obveščanjem prebivalstva s podatki o zbirnih centrih in načinih, kako in kdaj priti do humanitarne pomoči. Posredovali so tudi podatke o številu žrtev in materialni škodi. Uradne izjave o žrtvah je posredovala oblast preko urada predsednika države, ocena je bila velikokrat podcenjena, predvsem pa različna od podatkov, prejetih neposredno s potresnega območja oziroma se je razlikovala od podatkov nevladnih in mednarodnih organizacij, ki so se vključile v krizno posredovanje.

Predstavnika za stike z javnostjo, general major Shoukat Sultan, je bil odgovorni govornik. Javnosti je posredoval informacije, da država posreduje z vsemi svojimi močmi, vendar je prihajalo do nasprotij med različnimi izjavami.

Izjave o tem, da primanjkuje helikopterjev in prihaja do oviranja logistike, so bila v popolnem nasprotju s posredovanjem dokaj neuresničljivih obljub, da bodo, na primer, sile za zaščito in reševanje s pomočjo oboroženih sil v roku v treh dni po potresu pomoč dostavile v vse prizadete kraje. Podajanje lažnega upanja in nasprotujočih si informacij je zmanjševalo kredibilnost odločevalcev KUV v očeh že tako nezaupljivega prebivalstva (Slovenska tiskovna agencija 2005).

4.4.3 Potresno zavarovanje in pričakovanja javnosti

Pričakovanja javnosti so v kriznem upravljanju in vodenju takšne nesreče zelo obsežna. Pričakujejo, da bo njihova varnost postavljena na prvo mesto, preventiva pa naj bi zajemala priprave na vse možne scenarije, kar je večinoma nemogoče zaradi ekonomskih in organizacijskih ovir (Malešič 2004: 21).

Od pričakovanj je odvisno, kako se javnost sama pripravi na možnost nesreč, kamor spada tudi potresno premoženjsko zavarovanje kot del preventivnih ukrepov. Stroški za takšne priprave so ponavadi večji od zmogljivosti države. V primeru pakistanskega potresa pa so pomanjkljivosti tudi na področju zakonov, drugih predpisov in usmeritev preventive.

Le malo prebivalstva se v Pakistanu zaveda, da različne agencije nudijo možnost, še manj pa ga je sposobnega skleniti takšno naložbo, zanašajo se na državo za sredstva obnove (The News 2006).

Pričakovanja pakistanskega prebivalstva so bila dokaj naivna. Od države so pričakovali, da bo prispevala vsa sredstva za obnovo celotne infrastrukture, javnih zgradb, poleg tega pa še vseh zasebnih poslovnih in bivalnih objektov. Posledica tega je, da kupujejo zasilne bivalne šotore od različnih distributerjev, namesto da bi vlagali lastna sredstva v gradnjo novih domov po navodilih lokalnih in državnih oblasti. Nekateri "poslovneži" so se zato zatekli k izkoriščanju naivnosti in so skušali služiti denar s prodajo plastičnih ali kovinskih zatočišč slabe kakovosti. Edina zanesljiva zatočišča so brezplačno delile nevladne organizacije in mednarodne humanitarne enote, ki so skupaj z vojsko skušale vzpostaviti dokaj normalne razmere za življenje (Vidrih, Godec in Tomažević 2006: 106–107).

Preveč optimistična pričakovanja so, poleg pomanjkanja možnosti, povzročila tudi zelo malo vloženih zavarovalniških odškodninskih zahtevkov. Zavarovalnice v Islamabadu so prejele vsega skupaj le 15 odškodninskih zavarovalniških zahtevkov, v vrednosti od 200.000 do 500.000 rupij. Razlog za to je pomanjkanje zanimanja zaradi neobveščенosti in slabe ponudbe, ki ponavadi zajame le požarno zavarovanje in le občasno zavarovanje pred neurji in poplavami.

Zahteve po potresnem zavarovanju so se začele povečevati šele po katastrofi, ko je bilo razvidno, da država ne bo uspela zbrati dovolj sredstev za vsakega posameznika (The News 2006).

4.5 ODNOSI IN SODELOVANJE PAKISTANA Z INDIJO V ČASU POTRESA

4.5.1 Stanje med državama pred potresom

Kašmir je upravno razdeljen med Pakistan, Indijo, delno celo Kitajsko in je bil predmet spora med prvima dvema državama vse od odcepitve Pakistana dalje. Takoj po ustanovitvi neodvisnih držav Vzhodnega in Zahodnega Pakistana leta 1947 se je vnela prva indijsko pakistanska vojna za oblast v tej pokrajini (Vojna Enciklopedija 1972: 283).

Zaradi muslimanske večine je hotel Pakistan ozemlje priključiti pod svoje okrilje, vendar je bila oblast v Kašmirju naklonjena Indiji, zato se je le-ta odzvala z oboroženimi silami.

Bojevanje se je končalo naslednje leto s premirjem in z vzpostavitvijo skupne razmejitvene črte, ki je Kašmir administrativno razdelila tako, da spada 39% pokrajine pod pakistansko upravo, ostalo pa pod indijsko. Pakistan se z razdelitvijo ni sprijaznil, zato je leta 1975 zopet vdrl v indijski del Kašmirja, kar je sprožilo drugo vojno z Indijo. Pakistanki vdor je bil neuspešen in obsojen s strani Združenih narodov (Ganguly 2006: 85).

Ozemeljsko stanje se ni spremenilo. Na razmejitveni črti nadzor s pakistanske strani izvajajo 4 brigade pakistanske vojske in 13 bataljonov sil za nadzor meje, vse do višine 4270 m (Jane's, Pakistan-Administered Kashmir 2006).

Pakistan, predvsem zaradi sporov za Kašmir, Indijo smatra kot najverjetnejšo in največjo zunanjo grožnjo. Do nesporazumov prihaja tudi zaradi izkoriščanja vodnih virov, ki tečejo preko ozemelj obeh držav. Rešitve se na tem področju iščejo v arbitraži (Coughley 2003: 48–50).

Obrambna strategija Pakistana je napadalne narave, s čimer skuša Pakistan indijsko premoč v zraku in na vodi, ki je v razmerju 1:2 (The Military Balance 2006: 368 in 591) oziroma 1:3 (Clark, V Sokolski 2004: 277–305), na področju razvoja balističnih raket, v korist Indije, izenačiti z vlaganjem v sodobne, težke oborožitvene sisteme (jurišna letala, tanki, bojne ladje) tujega izvora (Kitajska, ZDA, Izrael, Ruska Federacija, države na Arabskem polotoku).

Z neuradnim razvojem jedrskega orožja, predvsem v zastraševalne namene pa je razlika še manjša, saj se Pakistan zanaša na občutljivost Indije zaradi mogočega velikega števila civilnih žrtev ob morebitnem napadu (Jane's, Pakistan-Executive Summary 2005).

Indija na drugi strani Pakistan obravnava kot sekundarno grožnjo. Kot možna regionalna velesila največjo grožnjo zaznava v Ljudski republiki Kitajski, vendar hkrati ne zanemarja pakistanskih groženj. Pakistan bi v primeru oboroženega spopada ustvarjal drugo fronto v primeru spopada med velesilama (Bedi 2003: 39–40).

V januarju 2003 je prišlo do napredka v odnosih s podpisom premirja na razmejnitveni črti, s čimer so se začela intenzivnejša pogajanja. Le-ta so prinesla odprtje nekaterih, pol stoletja zaprtih cestnih in telefonskih povezav preko državnih meja. Indija je v pogajanja s pakistansko vlado vključila tudi islamsko stran opozicije, saj je le-ta največji nasprotnik dosedanje razdelitve Kašmirja. S tem je javnost na obeh straneh postala bolj dovzetna za ideje o kompromisni razdelitvi.

Mir med državama se danes vzdržuje na podlagi novih dvostranskih sporazumov, podpisanih v letu 2005, nekaj mesecev pred potresom. Sporazumi vključujejo nevpadanje katerekoli sile čez razmejnitveno črto in zagotovitve pakistanskih oblasti, da ne podpirajo terorizma na indijskem ozemlju. Do napredka pa je prišlo na podlagi dogovora o vzajemnem predhodnem obveščanju o možnih testiranjih oborožitve ter omejevanju oboroževanja tudi zaradi velikih gospodarskih izgub v oboroževalni tekmi na obeh straneh (Jane's, Pakistan-External Affairs 2005).

4.5.2 Odnosi med krizo

Svojo pomoč je Indija, predvsem za prizadete neposredno ob razmejitveni črti Pakistanu, ponudila v prvih urah po potresu. Ponudili so še reševalne helikopterje in enote za reševanje na skupni razmejitveni črti in v notranjosti Pakistana, vendar jih vlada najprej ni hotela sprejeti, s politično pripravljenim predlogom, da naj jih raje porabi za lastne prizadete prebivalce. Odločitev pakistanske oblasti je bila utemeljena s trditvijo zunanjega ministrstva, da ob razmejitveni črti ni prebivalstva, zato indijska pomoč ni bila potrebna, pri čemer so zanemarili pripadnike oboroženih sil, ki so varovali mejo (Delo 2005). Ta reakcija je skladna z ugotovitvijo, da je *»krizno odločanje bolj povezano s politično preračunljivostjo in interesi kot z racionalnimi ocenami ogrožanja varnosti«* (Prezelj 2005: 192).

Vlada je ponujeno pomoč le sprejela tretji dan po potresu in jo hkrati ponudila tudi svoji sosedu, kljub težkim prizadevanjem za obvladovanje lastne situacije (Delo 2005). Prišlo je tudi do sporazuma, da pri nadzoru razmejitvene črte oborožene sile ne bodo sestreljevale letal in helikopterjev, ki so dostavljali pomoč na območje razmejitvene črte (Coll 2005). Pakistan je od Indije v prvi pošiljki sprejel približno 25 ton hrane, zdravil, odej in materiala za izdelavo zasilnih zatočišč, ter začel z dogovori za možno sodelovanje vojaških sil pri reševanju (Pan 2005).

Nezaupanje med državama je bilo jasno izraženo, ko so pakistanske oblasti zavrnilo helikoptersko pomoč. Bile so pripravljene sprejeti helikopterje, ne pa tudi indijskih pilotov zaradi možnega vohunjenja. Indija pa svoje opreme ni hotela prepustiti pakistanskim pilotom (Huggler 2005).

Enajst dni po potresu je predsednik Pervez Musharaf odprl tri sektorje na razmejitveni črti med Pakistanom in Indijo v pokrajini Kašmir. Prehode so nadzorovale oborožene sile, omogočali pa so pretok nujne pomoči za prizadete predele v obe smeri. Dovoljen je bil tudi prehod prebivalcev tamkajšnjih ozemelj preko navidezne meje. Po 15 letih so ti imeli možnost telefoniranja iz ene države v drugo, lahko so obiskali sorodnike, ki živijo v drugi državi (Pan 2005).

Pričeli so se dogovori o ponovni vzpostavitvi železniške povezave preko razmejitvene črte. Politični odnosi so se močno izboljšali, oba predsednika sta se srečala tako v eni, kot v drugi državi in nadaljevala že trajajoča pogajanja, čeprav so nekatere teroristične skupine skrajnežev nadaljevale z napadi v indijskem delu Kašmirja oziroma v notranjosti Indije (Ž.B. 2006).

5. ZAKLJUČEK

Potres v Pakistanu je bil uničujoč, človeške žrtve in velika materialna škoda so bili neizogibni. Nerazumljivo pa je, da se naraščanje podatkov o številu smrtnih žrtev po nekaj mesecih ni ustavilo, saj so bili mnogi prizadeti prebivalci izpostavljeni zimskim razmeram brez zatočišč, ker do njih ni prispela nujno potrebna pomoč.

Kriza je zahtevala homogeno, načrtno delovanje vseh akterjev, ki so potrebni za delovanje v sistemu kriznega upravljanja in vodenja, vendar sistem tega ni uspel speljati. Čeprav ima na voljo različne organizacije, ki se ukvarjajo s kriznim upravljanjem in vodenjem, nima ustaljenih postopkov za medsebojno sodelovanje omenjenih akterjev. Načrtovanje posredovanja je omejeno na postopke po katastrofi, učinkovitega preventivnega ukrepanja in medorganizacijskega sodelovanja v preventivi pa ne predvidevajo.

Vse ključne odločitve v smislu kriznega posredovanja so bile v rokah enega akterja – vojske – pod neposrednim vplivom predsednika države. Vse ostale sile za zaščito in reševanje so se pri reševanju pridružile vojaškim enotam ali pa so bile prepuščene same sebi.

Učinkovito krizno upravljanje in vodenje zajema sprejemanje odločitev in hkrati njihovo čimprejšnje izvrševanje ter sprotno prilagajanje pojavljajočim se oviram na tej poti. Pakistanskim oblastem je tu spodletelo, saj je bilo izvrševanje nekaterih redkih

odločitev omejeno zaradi neusklajenosti sil in pomanjkanja logistične podpore, kar je rezultat neučinkovite preventive.

Pakistan se je v tej krizi soočal tudi s problemom zaznavanja groženj lastni varnosti. Naravne nesreče, predvsem pa potresi, niso na prvih mestih seznama virov, ki ogrožajo celovitost države. Ta mesta zasedata zaznavanje nevarnosti s strani Indije, ki je prisotna že več kot pol stoletja, ter velik naval beguncev iz Afganistana. Zelo pa so zanemarjeni že obravnavani vsakodnevni izbruhi nasilja, terorizem, korupcija, politične nestabilnosti ter večina naravnih nesreč, ki državi poberejo ogromno energije. Predvsem pa izčrpavajo velik del proračuna, ki bi v boljših razmerah prispeval k izboljšanju življenjskih pogojev in posledično tudi k povečanju učinkovitosti kriznega upravljanja in vodenja tudi v primeru obravnavanega potresa.

Z gotovostjo tako lahko potrdim glavno hipotezo. Zasnova sistema kriznega upravljanja in vodenja ni bila ustrezna, delovanje sistema pa je bilo neučinkovito ob ukrepanju v obravnavani katastrofi. Akterji kriznega odločanja so tako preobremenjeni z ohranjanjem sistema zaradi omenjenih prioritetenih percepcij groženj, da je ukrepanje v kritičnih trenutkih naravnih nesreč prepuščeno lokalnemu operativnemu delovanju sil zaščite in reševanja ter vojski, ki ponavadi vodi takšne operacije. V odpravljanju posledic potresa pa se je pokazalo, da učinkovito posredovanje, brez kakovostnih strateških usmeritev v preventivi in načrtovanju, ni bilo mogoče.

Indijski grožnji Pakistan posveča večino svoje pozornosti, kar državo ovira na vseh področjih, kljub nekaj let trajajočemu premirju in nekaterim dogovorom na področju oboroževanja. Sistem agresivne obrambe izčrpava državo finančno in zavira rast gospodarstva. Spori za Kašmir imajo enak učinek, hkrati pa so vir ekstremističnega nasilja in terorizma, ki še bolj krepí nezaupanje med državama. Spopadi v preteklosti ohranjajo percepcijo ogrožanja na zelo visoki ravni, zato Pakistan vodi intenzivno oboroževalno politiko. Niti v obravnavani krizi se odločevalci niso odpovedali nakupu težke oborožitve, hkrati pa niso prerazporedili obrambnih sil z razmejitvene črte v Kašmirju, kar potrjuje tudi izvedeno hipotezo, da je konflikt z Indijo predstavljal veliko, vendar ne edino oviro učinkovitem kriznem upravljanju in vodenju potresa v Pakistanu.

Pakistan na razsežnosti potresa 8. oktobra 2005 ni bil pripravljen, kar občutijo še danes predvsem brezdomni prebivalci. Prav tako na podlagi analize sistema kriznega upravljanja in vodenja lahko sklepamo, da se le-ta gotovo ni izpopolnjeval na podlagi izkušenj in raziskav obravnavane nesreče, da bi bil bolje pripravljen na naslednjo. Da bi to lahko izpeljal, bi moral Pakistan spremeniti celoten koncept državne obrambe in zagotavljanja nacionalne varnosti, kar je možno le v daljšem časovnem obdobju, v katerem pa možnosti za nov uničujoč potres močno narastejo.

6. LITERATURA

KNJIŽNI VIRI:

1. Clark, T. Mark (2004): Small Nuclear Power. V Henry D. Sokoolski, (ur): *Getting MAD: Nuclear Mutual Assured Distruction, Its Origines and Practice*. 277–305 Carlsh: Strategic Studies Institute.
2. Čačinovič – Vogrinčič, Gabi, Janek Musek, Vid Pečjak, Marko Polič, Vlasta Zabukovec in Bojan Žlender (1994): *Psihološki vidik nesreč*, Ljubljana: Ministrstvo za obrambo, Uprava RS za zaščito in reševanje.
3. Fairt, C. Cristine, (2004): *Urban Battlefields of South Asia, Lessons Learned from Sri Lanka, India and Pakistan*. Santa Monica: Rand, Arrajo Center, Rand Corporation.
4. Malešič, Marjan (ur.) (2004): *Krizno upravljanje in vodenje v Sloveniji. Izzivi in priložnosti*. 14–21 Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
5. Prezelj, Iztok (2005): *Nacionalni sistemi kriznega menedžmenta*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
6. Ribarič, Vlado (1984): *Potresi, Geologija, tektonika in potresi*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

ČLANKI IN PUBLIKACIJE:

1. Bedi, Rahul (2003): Diplomatic Games in Asia, *Jane's Intelligens Review, Regional Security Issues*. 15 (5) 39–40.

2. Caughley, polk. Brian (2003): Detente for India and Pakistan? *Jane's Intelligence Review, Regional Security Issues*. 7 (7) 48–50.
3. Ganguly, Sumit (2006): Will Kashmir Stop India's Rise. *Foreign Affairs*. julij, avgust 85.
4. Jackson, James (2006): Surviving earthquakes: vulnerability in the modern world. *Darwin Lecture*. (2) 7.
5. J.Z. (2005): *V potresu bi lahko umrlo do 80.000 ljudi*. Dostopno na: http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,396,93917 (17. oktober 2005).
6. Malešič, Marjan (2006): Teorija kriznega komuniciranja, *Ujma, Revija za vprašanja varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami*. 20, 296 Ljubljana: Uprava RS za zaščito in reševanje, MORS.
7. Prezelj, Iztok (2006): Tipične težave pri kriznem upravljanju. *Ujma. Revija za vprašanja varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami*. 19. 192, Ljubljana: Uprava RS za zaščito in reševanje, MORS.
8. The Military Ballance, (2006): *Pakistan, Central and Southeast Asia*. 368–391 London: The International Institute for Strategic Studies.
9. Vidrih, Rento, Matjaž Godec in Miha Tomaževič (2006): Potres 8. oktobra 2005 v Pakistanu. *Ujma. Revija za vprašanja varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami*. 20. 106–107 Ljubljana: Uprava RS za zaščito in reševanje, MORS.
10. Vojna enciklopedija (1972): *Kašmir*. Drugo izdanje, 4 Jakac-Lafet, Beograd Izdanje redakcije vojne enciklopedije;

ELEKTRONSKI VIRI:

1. 7:46 SEČ, Močan potres v Pakistanu. (2005) *Slovenska tiskovna agencija*. Dostopno na: <http://www.sta.si/os.php?s=s&k=8%id=983964> (10. oktober 2005).
2. A Review of Disaster Management Policies and Systems in Pakistan, for WCDR. (2005) *UNISDR*. Dostopno na: <http://www.unisdr.org/eng/country-infom/reports/pakistan-report.pdf> (20. november 2006).
3. Artificial Lakes may Flood Kashmir Areas. (2006) *The Peninsula Qatar*. Dostopno na: <http://www.pakquake.com/artificial-lakes-may-flood-Kashmir-areas.html> (30. julij 2006).
4. Asia Earthquake: Pakistan; Afganistan; India. (2006) *Islamic Relief*. Dostopno na: <http://www.islamic-relief.com/submenu/appeal/pkquakeupdate.htm> (15. december 2006).
5. Asian Earthquake Timeline. (2005) *SA*. Dostopno na: <http://www.news24.com/News24/World/AsianEarthquake/9,2-10-1957-1814844.00html> (24. oktober 2005).
6. Balakot to be relocated. (2006) *BBC*. Dostopno na: <http://www.pakquake.com/balakot-to-be-relocated.html> (30. junij 2006).
7. Bilham, Roger, Vinod K. Gaur, in Peter Molnar (2006): *Hymalayan Seismic Hazard*. Dostopno na: http://www.geo.tv/quake/himalaya_seismic.asp (7. september 2006).
8. Biham, Roger in Kali Wallace (2005): *Kanagra 1905 Earthquake Centenary Conference, Palampur Indija*. Dostopno na: http://www.geo.tv/quake/eq_himalaya_implications.asp (7. september 2006).

9. Cameroon-Moore, Simon (2005): *Reuters, Analysis - Musharraf's Crisis Management Under Scrutiny*. Dostopno na: <http://www.alertnet.org/thenews/newsdesk/SP25121.htm> (18. oktober 2005).

10. Coll, Steve (2005): *Fault Lines, After the earthquake, some strange new alliances*. Dostopno na: http://www.newyorker.com/archive/2005/11/21/051121fa_fact?currentPage=1, (1. junij 2007).

11. Crisis management Cell in Abbotabad. (2005) *Huma*. Dostopno na: http://karachi.metblogs.com/archives/2005/10/crisis_manageme.phtml (18. oktober 2005).

12. Crisis Management. (2001) *NATO Publications, Handbook Chapter 7, Policy and Decision-Making*. Dostopno na: <http://www.nato.int/docu/handbook/2001/hb0703.htm> (26. julij 2006).

13. Crisis Management. (2006) *Wikipedia*. Dostopno na: http://en.wikipedia.org/wiki/Crisis_management (2. maj 2006).

14. Crisis Managemnet. (2006) *US Enviornment Protection Agency Homeland Scurity*. Dostopno na: <http://www.epa.gov/compliance/criminal/homelandsecurity/crisis.html> (24. marec 2006).

15. Defitinion of crisis. (2006) *Pitsburg State University*. Dostopno na: <http://www.pittstate.edu/pres/crisis/defcrisis.html> (25. januar 2006).

16. Dežman, D. Peter (2005): *Kaj je potres?* Dostopno na: <http://www.geog.si/potres.html> (30. junij 2005).

17. Dieter, Will (2000): *Definition of Crisis*. Munich Research Group. Dostopno na: <http://www.lrz-muenchen.de/~ua352bm/webserver/webdata/Will/node2.html> (21. december 2005).

18. Direktorat General of Civil Defence, Pakistan. (2005) *Government of Pakistan*. Dosegljivo na: <http://icdo.org/pdf/Shus/pakistan.en.pdf> (14. oktober 2006).
19. Direktorat za civilno obrambo v Pakistanu. (2005) *Ministry of Interior*. Dostopno na: http://www.pakistan.gov.pk/divisions/ContentInfo.jsp?DivID=23&cPath=221_227_307&ContentID=775 (17. oktober 2005).
20. D.P. (2005): *Pomoč za prizadeta področja se zbira, 2,5 milijona ljudi brez strehe nad glavo, do 41.000 mrtvih*. Delo. Dostopno na: http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,396,92612 (17. oktober 2005).
21. Earthquake Victims in Lahore Leave for AJK and NWFP. (2006) *Daily Times*. Dostopno na: <http://www.pakquake.com/earthquake-victims-leave-for-ajk-and-nwfp.html> (30. junij 2005).
22. Earthquake. (2006) *FEMA, Federal Emergency Management Agency*. Dostopno na: <http://www.fema.gov/hazard/earthquake/index.shtm> (8. maj 2006).
23. Earthquake - proof Cetificates to be Imposed in Rawalpindi Cantt. (2006) *Daily Times*. Dostopno na: <http://www.pakquake.com/earthquake-proof-certificates-to-be-imposed-in-rawalpindi-cantt.html> (3. maj 2006).
24. Emergency Ambulance Service. (2005) *Pakistan Red Crescent Society*. Dostopno na: http://www.prcs.org.pk/emergency_amb_ser.asp (23. oktober 2006).
25. Geography of Pakistan. (2006) *Wikipedia*. Dostopno na: http://en.wikipedia.org/wiki/Geography_of_Pakistan (22. avgust 2006).
26. Heinzle, Christoph (2005): *Preživjelima hitno potrebna pomoč*. Deutsche Welle. Dostopno na: <http://www2.dw-world.de/crotaian/bericht/1.157203.html> (18. oktober 2005).

27. Huggler, Justin (2005): *India and Pakistan unite as death toll approaches 80,000*. Dostopno na: <http://news.independent.co.uk/world/asia/article320802.ece> (17. oktober 2005).
28. Hussain, Ahmad (2006): *A Segment of Main Boundary Thrust Triggered October 8, 2005 Earthquake, Pakistan*. Pakistan Geological Survey. Dostopno na: http://www.eeri.org/lfe/clearinghouse/kashmir/reports/Pakistan_Geological_Survey.pdf (23. november 2006).
29. Insurance Companies Received 15 Claims Against Quake Damage. (2006) *The News*. Dostopno na: <http://www.pakquake.com/Insurance-Companies-received-15-claims-against-quake-damage.html> (3. maj 2006).
30. Islamabad, The Capital of Islamic Republic of Pakistan. (1999) *Capital Development Authority Islamabad*. Dostopno na: <http://www.islamabad.net/> (23. september 2006).
31. Izrazito potresno območje in slaba gradnja. (2005) *Delo*. Dostopno na: http://www.delo.si/index.php?sv_path43,50&id=774a0e4c2ee2a649a70e5137c060a8a504&source=Delo (17. oktober 2005).
32. Joneis, Dr. Thompson (2006): *Crisis Intervention Encyclopedia of Mental Disorders*. Dostopno na: <http://www.minddisorders.com/Br-Del/crisisintervention.html> (20. junij 2006).
33. Kashmir Earthquake. (2005) *Wikipedia*. Dostopno na: http://en.wikipedia.org/wiki/2005_Kashmir_earthquake (23. julij 2006).
34. M7,6 Kashmir -Pir Panjal (mainshock). (2005) *Geo-tv*. Dosegljivo na: http://www.geo-tv/quake/051008_pak.asp (13. november 2005).
35. M.B. (2005): *Spletno delo M.B.* Dostopno na: http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,396_92294&sort=TIMESTAMP%20ASC (17. oktober 2005).

36. Ministrstvo za notranje zadeve, Pakistan. (2004) *National Police Academy*. Dostopno na: http://www.pakistan.gov.pk/divisions/ContentInfo.jsp?DivID=23&cPath=221_227_309&ContentID=779 (30. oktober 2006).
37. Mušaraf: Tuja pomoč je nezadostna. (2005) *Delo*. Dostopno na: http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,296,94955 (24. november 2005).
38. Odziv UNICEF-a na potres v Južni Aziji. (2005) *UNICEF, Slovenija*. Dostopno na: <http://www.unicef.si/main/novica.wlgt?Id=2188> (17. oktober 2005).
39. Pakistan, Armed Forces, South Asia. (2005) *Jane's Information Group*. *Jane's Sentinel Security Assessment*. Dostopno na: http://www4.janes.com/subscribe/sentinel/SASS_doc_view.jsp?Sent_Country=Pakistan&Prod_Name=SASS&K2DocKey=/content1/janesdata/sent/sassu/pakis100.htm@current (13. december 2005).
40. Pakistan, Country profile at a Glance. (2005) *Jane's Information Group South Asia, Jane's Sentinel Security Assessment*. Dostopno na: http://www4.janes.com/subscribe/sentinel/SASS_doc_view.jsp?Sent_Country=Pakistan&Prod_Name=SASS&K2DocKey=/content1/janesdata/sent/sassu/pakis020.htm@current (13. december 2005).
41. Pakistan, Executive Summary. (2005) *Jane's Information Group South Asia, Jane's Sentinel Security Assessment*. Dostopno na: http://www4.janes.com/subscribe/sentinel/SASS_doc_view.jsp?Sent_Country=Pakistan&Prod_Name=SASS&K2DocKey=/content1/janesdata/sent/sassu/pakis010.htm@current (13. december 2005).
42. Pakistan, External Affairs. (2005) *South Asia, Jane's Information Group Jane's Sentinel Security Assessment*. Dostopno na: http://www4.janes.com/subscribe/sentinel/SASS_doc_view.jsp?Sent_Country=Pakistan&Prod_Name=SASS&K2DocKey=/content1/janesdata/sent/sassu/pakis080.htm@current (13. december 2005).

43. Pakistan, Internal Affairs. (2005) *Jane's Information Group South Asia, Jane's Sentinel Security Assessment*. Dostopno na: http://www4.janes.com/subscribe/sentinel/SASS_doc_view.jsp?Sent_Country=Pakistan&Prod_Name=SASS&K2DocKey=/content1/janesdata/sent/sassu/pakis070.htm@current (13. december 2005).
44. Pakistan: Man implicated with false charges, and brutally tortured by police. (2006) *Asian Human Rights Commission - Urgent Appeals Program*. Dostopno na: <http://www.ahrchk.net/ua/mainfile.php/2006/2032/> (17. oktober 2006).
45. Pakistan, National Disaster Development Programme, Disaster Context. (2006) *United Nations Development Programme*. Dostopno na: <http://www.nudp.org/bcpr/disred/documents/publications/corporatereport/asia/pakistan1.pdf> (20. november 2006).
46. Pakistan, Pakistan-administered Kashmir. (2005) *Jane's Information Group South Asia, Jane's Sentinel Security Assessment*. Dostopno na: http://www4.janes.com/subscribe/sentinel/SASS_doc_view.jsp?Sent_Country=Pakistan&Prod_Name=SASS&K2DocKey=/content1/janesdata/sent/sassu/sasa026.htm@current (24. oktober 2006).
47. Pakistan Quake Toll at 18 000, Emergency Workers Toil Through the Night; Deaths High in Kashmir. (2006) *CNN*. Dostopno na: <http://www.cnn.com/2005/WORLD/asiapcf/10/08/quake.pakistan/index.html> (4. oktober 2005).
48. Pakistan, The Armed Services. (1994) *Library of Kongress Country Studies*. Dostopno na: <http://lceeb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/csty:@field/DOCID+ph156.htm> (13. november 2006).
49. Pakistan. (2006) *The CIA World Factbook*. Dostopno na: <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/pk.html#Geo> (04. november 2006).

50. Pan, Esther (2005): *India – Pakistan: Peace After the Earthquake*. Council of Foreign Relations. Dostopno na: <http://www.cfr.org/publication/9006/> (1. junij 2007).
51. PM Unveils 12-point Reconstruction Plan. (2005) *The News*, Dostopno na: <http://www.pakquake.com/pm-unveils-12-point-reconstruction-plan.html> (8. julij 2006).
52. Potres. (2006) *Wikipedia*. Dostopno na: <http://sl.wikipedia.org/wiki/Potres> (20. maj 2006).
53. Potres razorio Indiju i Pakistan. (2006) *Hina Iskon Internet* Dostopno na: <http://www.iskon.hr/vijesti/page72005/10/08/0014006.html>. (10. oktober 2005).
54. *Potres u Pakistanu: Više tisuću mrtvih*. (2005) *BBC Croatian*. Dosegljivo na: http://www.bbc.co.uk/croatian/news/story/2005/10/051008_pakistan.shtml (17. oktober 2005).
55. Potresi - vprašanja in odgovori. (2006) *Agencija RS za okolje*. Ministrstvo za okolje in prostor. Dostopno na: <http://www.arso.gov.si/podrocja/potresi/vprasanja> (8. april 2006).
56. Potres v Pakistanu: na tisoče žrtev. (2005) *Delo*. Dostopno na: http://www.delo.si/index.php?sv_path43,50&id=17405126eacbf6abf05d8c8638570935046source (17. oktober 2005).
57. Potresu grozijo še kužne bolezni. (2006) *Delo*. Dostopno na: http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,396.93059 (17. oktober 2005).
58. Preamble. (1973) *Constitution of Pakistan*. Dostopno na: <http://pakistani.org/pakistan/constitution> (14. marec 2006).
59. PTV World News. National News. (2005) *PTV - Pakistan Television*. Dostopno na: <http://ptvworldnews.com.pk> (24. oktober 2005).

60. Punjab Emergency Service. (2005) *Pundjab*. Dostopno na: <http://www.rescue.gov.pk/aboutus.asp> (23. oktober 2006).
61. Quake-hit Areas Face Massive Landslide Threat. (2006) *Daily Times*. Dostopno na: <http://www.pakquake.com/quakw-hit-areas-face-massive-landslide-threat.html> (30. junij 2006).
62. Quake Prompts Review of F-16 Deal. (2006) *Inter Press News Agency*. Dosegljivo na: <http://www.pakquake.com/quake-prompts-review-of-f-16s-deal.html> (30. julij 2006).
63. Quake Relief Gears up But Problems Remain. (2005) *The News*. Dostopno na: <http://www.pakquake.com/quake-relief-gears-up-but-problems-remain.html> (11. maj 2006).
64. Relief Camps Shut Down Before Villages Are Rebuilt. (2006) *Inter Press News Agency*. Dostopno na: <http://www.pakquake.com/relief-camps-shut-down-before-villages-are-rebuilt.html> (23. maj 2006).
65. Relief Work on Self-help Basis Underway in Azad Kashmir. (2005) *Relief Work*. Dostopno na: <http://www.pakquake.com/relief-works-on-self-help-basis-underway-in-azad-kashmir.html> (15. november 2005).
66. Reševanje je potekalo večinoma brez primerne opreme, delali so z golimi rokami. (2005) *Delo*. Dostopno na: http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,396,93059 (17. oktober 2005).
67. Reševaje žrtev potresa se nadaljuje; po ocenah že 40 000 mrtvih. (2005) *Slovenska tiskovna agencija*. Telemach. Dostopno na: <http://telemach.net/novice/novica.php?idm=107&idn=177036> (18. oktober 2005).

68. Seismicity of the Subcontinent. (2006) *Amateur Seismic Centre, Pune*. Dostopno na: http://www.geo.tv/quake/activity_tectronics.asp, (7. september 2006).
69. Shareef, Hassun (2005): *Trip to Muzaffarabad*. Dostopno na: <http://www.pakquake.com/trip-to-muzaffarabad.html> (12. februar 2006).
70. Thompspn, Donald F. in Renata P. Louie, (marec 2006): *Cooperative Crisis Management nad Avian Influenza, A Risk Assessment Guide for International Contigues Disease Prevention and Risk Mitigation*. Center for Technology and National Security Policy. Dostopno na: http://www.ndu.edu/ctnsp/Def_Tech/DTP%2029%20CCM%20and%20Avian%20Flu.pdf (13. maj 2006).
71. UN: Lack of quake relief may kill more. (2005) *Algezieera, News Global*. Dostopno na: <http://english.algezieera.net/NR/exeres/64FC883F-8D9E-40FA-B663-D278D6C92BAD.htm> (24. oktober 2005).
72. Understanding Crisis Theory. (2005) *Big. Band Inc.* Dostopno na: www.211bigband.org/hotline/suicide/crisistheory (24. december 2005).
73. Vidrih, mag. Renato (2005): *Izrazito potresno območje in slaba gradnja*. Delo. Dostopno na: http://www.delo.si/index.php?sv_path=-43,50&id=-774a0e4c2ee2a649a70e5137c060a8a504&source=-Delo (17. oktober 2005).
74. When Soldiers Cry. (2005) *The Dawn*. Dostopno na: <http://www.pakquake.com/when-soldiers-cry.html> (14. februar 2006).
75. Wald, Lisa (2006): *Earthquakes 101 (EQ101)*. U.S. Department of Interior, U. S. geological Survey. Dostopno na: <http://earthquake.usgs.gov/learning/teachers.php> (16.05.2006).
76. Ž.B. (2006): *Pakistan znova močno streslo; pomoč prihaja prepočasi*. Delo. Dostopno na: <http://www.delo.si/index.php?su-path41,396,94385> (24. oktober 2005).